

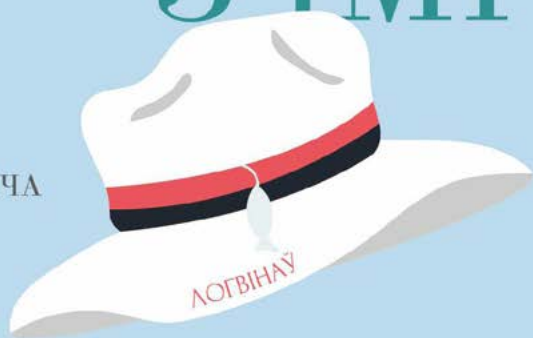
ДЖЭРОМ К. ДЖЭРОМ

ТРОЕ
Ў ЧОЎНЕ
І ПЁС
З ІМІ

Пераклад
ПАЎЛА
КАСЦЮКЕВІЧА

ДЖЭРОМ КЛАПКА ДЖЭРОМ,
АЎТАР ПАДАРОЖНАЙ АПОВЕСЦІ
"ТРОЕ Ў ЧОЎНЕ І ПЁС З ІМІ", ЗУСІМ НЕ
ЎПЭЎНЕНА, ШТО ЎСЁ БУДЗЕ ДОБРА.
БО НАЎРАД ЦІ ДЗЯДЗЬКА ПОДЖЭР
ПАВЕСІЦЬ КАРЦІНУ РОЎНА, ГАРЫС
ДАСПЯВАЕ КАМІЧНЫЯ КЎПЛЕТА,
А ДЖОРДЖ ПАСПЯХОВА ЗВАРЫЦЬ
ІРЛАНДСКАЕ РАГУ. ГУЧЫЦЬ ЦАЛКАМ
НЕВЕРАГОДНА, ШТО НЕХТА СВОЕЧАСОВА
ВЫБЕРАЦЦА З ГЭМПТАН-КОРЦКАГА
ЛАБІРЫНТА, ШТО КАРЧМАР РАЗАМ
З П'ЯНТОСАМІ-ЗАЎСЁДНІКАМІ
ЗЛОВІЦЬ ГІГАНЦКУЮ СТРОНГУ,
А МАНМАРАНСІ ЎЧЭПІЦЬ ТЛУСТАГА
КАТА ЗА ХВОСТ.

ДЖЭРОМ К. ДЖЭРОМ

ТРОЕ
Ў ЧОЎНЕ
І ПЁС З ІМІ

З англійскай мовы пераклад

ПАВАЛ КАСЦЮКЕВІЧ

Логвінаў

Джэром Клапка Джэром, аўтар падарожнай апо-
весці “Трое ў чоўне і пёс з імі”, зусім не ўпэўнены,
што ўсё будзе добра. Бо наўрад ці дзядзька Поджэр
павесіць карціну роўна, Гарыс даспявае камічныя
куплеты, а Джордж паспяхова зварыць ірландскае
рагу. Гучыць цалкам неверагодна, што нехта свое-
часова выберацца з Гэмптан-Корцкага лабірын-
та, што карчмар разам з п’янтосамі-заўсёднякамі
зловіць гіганцкую стронгу, а Манмарансі ўчэпіць
глустага ката за хвост.

Малюнкi
Івана Сямёнава (1906–1982)

ISBN 978-609-492-044-8 (online)

© Джэром К. Джэром, 2025
© Павал Касцюкевіч, пераклад на беларускую мову, 2025
© Lohvinau Publishing House, 2025

З М Е С Т

ПРАДМОВА ≈ 9

РАЗДЗЕЛ I ≈ 11

Тры трухлякі. — Пакуты Джорджа і Гарыса. — Ахвяра тысячы хвароб. — Эфектыўны метад. — Уся праўда пра дзіцячую немач. — Мы запрацаваліся, і нам трэба адпачынак. — Глыбокае пагр ужэнне на тыдзень. — Джордж прапануе рачную вандроўку. — Манмарансі запісваецца ў апазіцыю. — Адмарозкі зазналі паразу.

РАЗДЗЕЛ II ≈ 26

Абмеркаванне планаў. — Перавагі начлегу на вольным паветры. — Кепскі бок таго ж медаля. — Няпросты кампраміс. — Манмарансі ва ўсёй красе. — Асцярогі, ці не занадта чулы Манмарансі для гэтага свету... — ...Якія ў тым жа раздзеле развейваюцца як беспадстаўныя. — Зборы адкладаюцца.

РАЗДЗЕЛ III ≈ 36

У нас ёсць план. — Гарысаў стыль працы. — Дзядзька Поджэр вешае карціну. — Сказаў як звязаў. — Прыёмнасці ранішняга купання. — Запасны набор на выпадак, калі перакулімся.

РАЗДЗЕЛ IV ≈ 48

Харчовая праблема. — Скажы парафінаваму алею “не”. — Перавагі сырнай сабойкі. — Замужняя жанчына ўцякае з дому. — Запасы на выпадак, калі ўсё-такі перакулімся. — Я пакуюся. — Круты нораў зубных шчотак. — Джордж з Гарысам пакуюцца. — Паскудныя паводзіны Манмарансі. — Мы кладзёмся спаць.

РАЗДЗЕЛ V ≈ 64

Нас будзіць спадарыня Попетс. — Абібок Джордж. — Выбрыкі прагнозу надвор'я. — Наш багаж. — Усюдыісныя хлопцы. — Несанкцыянаваны мітынг. — Мы выязджаем з шыкам і прыбываем на вакзал Ватэрлоа. — Абыякавасць БЧ (Брытанскай чыгункі) да такой драбязы, як расклад цягнікоў. — Мы адчальваем.

РАЗДЗЕЛ VI ≈ 77

Кінгстан. — Дзесяць вякоў ангельскай гісторыі. — Трапныя заўвагі пра інтэр'ер з моранага дубу і жыццё наагул. — Трагедыя Стыўінга-малодшага. — Ці варта натхняцца старасветчынай? — Я не справіўся з кіраваннем. — І што з гэтага вынікла. — Гэмптан-Корцікі лабірынт. — Гарыс-правадыр.

РАЗДЗЕЛ VII ≈ 93

Тэмза ў нядзельным уборы. — Што апрацуць у рачную вандроўку. — Новыя перспектывы для моднікаў. — Гарысава безгустоўнасць. — Джорджава фуфайка. — Пікнік з вышталцёнымі паненкамі. — Надмагілле спадарыні Томас. — Чалавек, які не любіў ні склепикаў, ні саркафагікаў, ні чарапочкаў. — Гарыс крыўдуе. — Што ён думае пра Джорджа, банкі і ліманад. — Гарыс дэманструе цуды акрабатыкі.

РАЗДЗЕЛ VIII ≈ 107

Шантаж. — Як правільна займацца вымагальніцтвам. — Гнюсны эгаізм уласнікаў зямлі. — Нехрысціянскія пачуцці Гарыса. — Гарыс спявае камічныя куплеты. — Вечарынка вяршыкоў грамадства. — Ганебнае ашуканства двух студэнтаў. — Трохі бескарыснай інфармацыі. — Джордж купляе банджа.

РАЗДЗЕЛ IX ≈ 125

Знаёмцеся, ваша новая праца. — Развязаюць буксірных канатаў. — Як цяжка кіраваць ветразева-вяслярскай тройкай. — Усё прапала! — Каханне часам прыносіць карысць грамадству. — Дзіўнае знікненне адной цётчкі. — Спех людзям на смех. — Перавагі сітуацыі, калі жанчыны ўзялі вас на буксір. — Нябачны шлюз, або Рака з прывідамі. — Чароўная музыка. — Мы ўратаваныя!

РАЗДЗЕЛ X ≈ 140

Стаянка, сэр! — Укручаныя брызентам. — Крыкі аб паратунку. — Утаймаванне наравістых чайнікаў. — Вячэра. — Хочаш стаць дабрадзеяным, спытай мяне. — Найму ўтульны бязлюдны астравок, пажадана ў Паўднёвай Атлантыцы. — Кур'ёзны выпадак з бацькам Джорджа. — Бяссонне.

РАЗДЗЕЛ XI ≈ 154

Хто рана ўстае: Джорджавы пакуты. — Джордж, Гарыс і Манмарансі круцяць носам. — Гераізм і адвага Дж. К. Дж. — Джордж і яго кашуля: гісторыя з мараллю. — Гарыс-кухар. — Гістарычная рэканструкцыя для пазакласнага чытання.

РАЗДЗЕЛ XII ≈ 169

Генрых VIII і Ганна Балейн. — У адным будынку з парай каханкаў. — Здзек з простага ангельскага народа. — У пошуках эталону прыгажосці. — Пахаджане. — Гарыс рыхтуецца паміраць. — Анёл прыходзіць адзін. — Вынік нечаканай весялосці ў Гарыса. — Лёгкая вячэра. — Другі сняданак. — Муштарда або жыццё! — Жаклівая бойка. — Мэйдэнгэд. — Заплыў. — Тры рыбакі. — Нас выклялі.

РАЗДЗЕЛ XIII ≈ 187

Марлоў. — Абацтва Бішам. — Мэдмэнгэмскія манахі. — Манмарансі вырашае забіць старога катá... — ...але ўрэшце даруе яму жыццё. — Ганебныя паводзіны аднаго фокстэр'ера ля крамы. — Бывай, Марлоў! — Урачыстае шэсце. — Правыя баркасы і як з імі змагацца. — Мы адмаўляемся піць рачную ваду. — Самы спакойны сабака ў свеце. — Дзіўнае знікненне Гарыса і пірага.

РАЗДЗЕЛ XIV ≈ 206

Ўоргрэйв. — Музей васковых фігур. — Сонінг. — Ірландскае рагу. — Унёсак Манмарансі. — Няроўны бой Манмарансі з чайнікам. — Джордж-музыка. — Цяжкая доля аматараў музыкі. — Гарысаў смутак пасля вячэры. — Мы з Джорджам ідзем на праходку. — І вяртаемся галодныя й халодныя. — Лебядзіная песня Гарыса. — Гарысу не спіцца.

РАЗДЗЕЛ XV ≈ 223

Хатнія абавязкі. — Працалюбства. — Старое рукаво. — Скепсіс маладога пакалення. — Успаміны вандроўніка. — Усё пра сплаў. — Джордж-вясляр. — Стары лодачнік і яго метады. — Ціха, мірна... ціхамірна. — Пачатковец. — Скокі з шастом. — Што такое сапраўднае сяброўства. — Мой

першы досвед хаджэння пад ветразем. — Лагічнае тлумачэнне, чаму мы ўсё-ткі не патанулі.

РАЗДЗЕЛ XVI ≈ 242

Рэдынг. — Нас бярэ на буксір паравы баркас. — Абуральныя наводзіны маленькіх чаўноў. — Джордж і Гарыс разнявольваюцца ў цяньку. — Адвечная жалёба. — Стрытлі і Горынг.

РАЗДЗЕЛ XVII ≈ 248

Пранне. — Рыба і рыбакі. — Мастацтва рыбнай лоўлі. — Сумленны аматар лоўлі нахлыстам. — Хто злавіў стронгу?

РАЗДЗЕЛ XVIII ≈ 260

Шлюзы. — Нас з Джорджам здымае фатограф. — Ёўлінгфорд. — Дорчэстэр. — Абінгдан. — Сямейны чалавек. — Прыгожы закуток для аматара ўтапіцца. — Цяжкая вада. — Дэмаралізоўчы эфект рачнога паветра.

РАЗДЗЕЛ XIX ≈ 271

Оксфард. — Рай у версіі Манмарансі. — Човен, узяты напракат у вярхоўях: перавагі і заганы. — “Гонар Тэмзы”. — Перамена надвор’я. — Рака з розных ракурсай. — Вечар не вельмі. — Прага немагчымага. — Жарты, смешкі. — Джордж дае банджавы канцэрт. — Жалобная мелодыя. — Яшчэ адзін мокры дзень. — Уцёкі. — Сціплая вячэра і чаркаванне.

УЦЕШНЫ ДАДАТАК ≈ 285

ПРАДМОВА

Галоўная вартасць гэтай кнігі хаваецца не ў мастацкай плашчынi і не ў россыпу карысных звестак, а ў перадачы сярмяжнай праўды жыцця. Яе старонкі — дбайны вопiс рэальных падзей. Ну хiба падаюцца тыя падзеi больш рэльефна і досыць каларытна, але, далiбог, нiякiх перакручванняў і скажэнняў! Джордж, Гарыс і Манмарансi — не нейкiя там лiрычныя героi, а стварэннi з плоцi і крывi, асаблiва Джордж, якi важныць пад восем дзесят кiляў.

iншыя творы могуць перасягаць гэты ў канцэптуальнай глыбiнi цi ведах аб чалавечай натуры. Трэцiя будуць спаборнiчаць у арыгiнальнасцi матэрыялу і колькасцi старонак, аднак з гледзiшча адчайнай упартай праўдзiвасцi яму няма роўных. Маем спадзеў, што менавіта гэтая цнота, — а не якiя iншыя станоўчасцi, — зробіць наш твор безумоўнай каштоўнасцю для ўдумлiвых чытачоў, што ён дадасць да скарбнiцы ўрокаў, якiм падносiць нас гiсторыя, свой пасiльны ўнёсак.

Лондан, жнiвень, 1889 год

РАЗДЕЛ I

*Тры трухлякі. — Пакуты Джорджа і Гарыса. — Ахвяра
тысячы хвароб. — Эфектыўны метад. — Уся праўда пра
дзіцячую немац. — Мы запрацаваліся, і нам трэба ад-
пачынак. — Глыбокае пагр ужэнне на тыдзень. — Джордж
прапануе рачную вандроўку. — Манмарансі запісваецца
ў апазіцыю. — Адмарозкі зазналі паразу.*

Нас было чацвёра: Джордж, Ўільям Сам'юэль Га-
рыс, ваш пакорлівы служка і Манмарансі. Мы
сядзелі ў гасцёўні, палілі люлькі і наракалі на
свой стан здароўя. Ці, дакладней, на свой стан незда-
роўя.

Пачуваліся мы развалінамі, і гэта нас моцна тры-
вожыла. Гарыс паведаміў: часам на яго навальваецца
гэткая млосць, што ён не чуе, дзе верх, а дзе ніз. Але
Джордж запырэчыў, што сапраўдная млоснасць чапля-
ецца да яго і што менавіта ён — а не нехта там яшчэ! —
страціў кантроль над сітуацыяй.

Што да мяне, то ў мяне ўсё пагана з пячонкай. Адкуль
мне стала вядома? Дык я ж прачытаў суправаджальны

буклет да скрынкі з таблеткамі. У буклеце падрабязна пералічылі сімптомы хворай пячонкі. У сябе я знайшоў іх усё.

О як. Не магу прайсці паўз рэкламу якога-небудзь медыкамента і не зрабіць адназначнай высновы: “Я таксама на гэта хворы”. Да таго ж у найбольш небяспечнай, жажлівай форме. І кожны раз дыягназ стопрацэнтава адпавядае знойдзеным мною ў сабе сімптомам і адчуванням!

Памятаю, пайшоў я аднойчы ў бібліятэку Брытанскага музея, каб прачытаць пра лекаванне адной дробнай немачы, якую я хапянуў, мусіць, пра сянніцу. Узяўшы даведнік, агораў патрэбныя старонкі. І неак неўпрыцям стаў гартаць старонкі даведніка далей, гэтак пакрысе ўцягваючыся ў вывучэнне іншых хвароб.

Першым трапіў на вока нейкі смерцяносны біч-жыва-глот. Прагледзеўшы палову спіса папярэдніх сімптомаў, я раптам усвядоміў, што маю іх усе.

На імгненне я выпрастаўся, зледзянелы ад жуды. У роспачы я стаў гартаць даведнік далей. Натрапіў на артыкул “Брушны тыфус”. Прачытаўшы ўсе адзнакі, вы-светліў: і на гэтую пошасць я безумоўна таксама хворы. Хварэю, не ведаючы пра яе, ужо колькі месяцаў. Тады я паспрабаваў дазнацца, што там у мяне яшчэ. Разгар-нуў даведнік на “скоках Святога Віта”. Як і чакалася, я пакутую на іх — ад макаўкі да пят.

Мне нават зрабілася цікава. Я стаў вывучаць свой выпадак руплівей. Каб вызнаць усё ад дошчачкі да дош-чачкі, проста прайшоўся па алфавіце. Прачытаў пра *бронхіт*, зразумеў, што ў мяне баліць горла, а крытычная стадыя пачнецца праз які тыдзень. *Васкуліт*, даведаўся я з палёгкай, хапіў мяне ў лёгкай форме — гэта дазволіць мне працягнуць яшчэ некалькі гадкоў. *Гепатыт*? Ёсць то ёсць, родненькі! Прычым з цяжкімі ўскладненнямі! *Дыфтэрыю* я, здаецца, успадкаваў ад мамы з таткам...

Я сумленна цярэбіўся праз усе дваццаць шэсць літар ангельскага алфавіта і, зрэшты, прыйшоў да высновы, што адзіная немач, якой у мяне няма, — гэта амазалеласць.

Спыраша нават зрабілася крыўдна. Амазалеласць! Проста нейкая абраза! Чаму гэта ў кожнай пакаёўкі на каленках ёсць, а вось у мяне, пацыента ў самым росквіце, ды раптам няма? Што за пякучая несправядлівасць?! Ад-нак па некаторым часе я кінуў дурное. Нагадаў самому сабе, што пакутую на ўсе астатнія, вядомыя медыцыне

ды біялогіі, захворванні, пошасці й разлады. І адразу ж палагаднеў. Вырашыў — сяк-так перабуду ўжо без мазалёў.

...Затое падагра, ды яшчэ ў сваёй найгнюснейшай стадыі, спасцігла мяне, а да майго ведама ніхто і не давёў. Язва кішкі-дванасткі, як высвятляецца, у мяне зеўрае змалку. Пасля язвы хваробы ў кніжцы скончыліся, таму я вырашыў: такой бяды, хопіць.

Я сядзеў у одуме. Мне прыйшло да галавы: бач ты, з медыцынскага гледзішча я хадзячы унікум, знаходка для ўніверсітэцкіх заняткаў! Студэнтам больш не давядзецца праходзіць медыцынскую практыку ў шпітальных — цяпер у іх ёсць я! Усё, што ім зараз трэба зрабіць, — гэта пазавіхацца вакол мяне, і канец — маеш дыплом!

Потым я зрабіў прыблізны падлік, колькі гадоў мне засталася. Паспрабаваў зладзіць сабе медагляд — і памацаў пульс. Цішыня. Потым, праўда, нешта там заппульсавала. Я дастаў гадзіннік, каб засячы час. Налічыў сто сорок сем удараў за хвіліну. Паклаў руку на сэрца. Зноў цішыня. Сэрца спынілася. Давялося паверыць самому сабе на слова, што сэрца ў мяне ёсць і што яно ўсё ж б'ецца. Але ж руку на адсячэнне я б не даў. Потым я паляпаў сябе па грудзіне, ад маёй, з дазволу сказаць, таліі ажно да шыі. Потым крыху адхіліўся па рабрынах у бокі, і пасля — па спіне, крыху ніжэй за патыліцу. Аднак зноў нічога не адчуў і не намацаў. Паспрабаваў глянуць на язык і высалапіў яго штомоцы. Заплюшчыўшы адно вока, паспрабаваў абгледзець язык другім. Але ўбачыў толькі кончык. Адзінае, што мне ўдалося заўважыць, — да ўсяго я яшчэ хворы на шкарлаціну.

У чытальную залу я ўваходзіў здаровым шчасліўцам. А выпаўзаў адтуль вартым жалю трухляком.

Я вырашыў пайсці да лекара. Ён мой знаёмы, і калі мне падаецца, што я хворы, ён мацае мне пульс, абглядае язык, балбоча пра надвор'е і не бярэ за гэта ні шэлег. Мне падумалася, што годна яму аддзячу, калі наведаю першым менавіта яго.

“Што трэба медыкам, — разважаў я, — дык гэта практыка. І вось мой таварыш-лекар можа прыдбаць мяне. З мяне ён атрымае больш практыкі, чым са ста пяцісот іншых шараговых пацыентаў, у якіх можна нашкрэбаць максімум адну-дзве кволенькія хваробкі”.

Я прыйшоў да свайго лекара. Ён запытаўся:

— Што ў цябе баліць?

Я адказаў:

— Мілы мой дружа! Я не буду красці твой час, апавядаючы, што ў мяне баліць і якія хваробы я маю. Жыццё надта кароткае, і я магу памерці яшчэ да таго, як скончу аповед. Але я скажу табе, сябра, чаго ў мяне няма. У мяне няма амазалеласці. Чаму ў мяне яе няма — ат, невядома. Прымі як дадзенае — няма і ўсё тут. А вось УСЮ РЭШТУ я маю.

І апавёў таварышу, як уся праўда выйшла наверх.

Пасля мой сябра папрасіў адкрыць рот і зазірнуў усярэдзіну. Учапіўся ў запясе. І калі я зусім не чакаў, раптоўна баднуў мяне ў грудзіну — далібог, падступны ўчынак! Пасля гэтага ён сеў за стол, выпісаў рэцэпт, згарнуў яго ў дзве столкі і працягнуў мне. Я запхнуў паперку ў кішэню і выйшаў з кабінета.

Рэцэпта я не разгортваў. Я адразу панёс яго ў найбліжэйшую аптэку і ўручыў там фармакалогу. Той, прачытаўшы паперку, вярнуў яе мне, сказаўшы, што з гэтым не да яго. Я абурыўся:

— Вы фармакалаг ці хто?

Ён адказаў:

— Тут аптэка. Калі б тут былі па сумяшчальніцтве гастраномія або пансіянат, я б вам дапамог. Бачыце, мне і самому часам не вельмі падабаецца, што ў мяне ёсць ліцэнзія толькі на гандаль лекамі.

Я разгарнуў рэцэпт. Там было напісана:

400 грам біфштаксу з 0,5 светлага піва, 3 разы на дзень.

15 кіламетраў пехам, штورانку, раз на дзень.

1 пасцель, прымаць аб 11-й вечара, раз на ноч.

І не тлумі, дружа, сабе голаў рэчамі,

у якіх ні халеры не петрыш!

Стуль я трымаюся гэтых рэкамендацый. Вынікі — самыя паспяховыя. Выдае на тое, што я ўратаваў сабе жыццё, бо яно, як бачыце, усё яшчэ працягваецца.

Але вернемся да “пячонкавага” буклета. У мяне былі ўсе сімптомы, і, несумнеўна, галоўным сярод іх значылася “сістэматычнае нежаданне працаваць”.

Якія пакуты я змалку зазнаў праз гэты сімptom — словамі не сказаць! Я стаў закладнікам хваробы яшчэ ў калысцы. У дзяцінстве хвароба не давала мне палёгкі нават на адзін-адзіненькі дзень. І нікому не прыйшло да галавы, што прычына майго гультаявання — хворая

пячонка. Вось жа, тады медыцына была значна менш развітая і ўсё прыпісалі хлапечай ляноце.

— І чаму гэта ты, дробны сімулянт, не ўстаеш зранку, а толькі лынды б'еш у ложку?! — пыталіся ў мяне, канешне, ведам не ведаючы пра мае беды са здароўем.

Таблетак, вядома ж, я не атрымліваў — дзе там! Затое атрымліваў поўхі. І, як ні дзіўна гэта прагучыць, раз-пораз гэтыя поўхі прыводзілі мяне да ладу. Але ж толькі на пэўны час. Цяпер я ведаю — нават адна-адзіная поўха мела магутны ўплыў на пячонку: яна прыводзіла мяне ў рух, прымушаючы рабіць карысныя справы значна мацней, чым цэлая бляшанка таблетаў сёння.

Такое часта здараецца. Простыя дзедаўскія сродкі выяўляюцца эфектыўнейшымі за найноўшую аптэчную атруту.

Дык вось. Джордж, Гарыс і я прасядзелі паўтары гадзіны, апавядаючы адзін аднаму пра свае немачы. Я раскажаў Джорджу і Гарысу, як пачуваюся зранку, а Гарыс падзяліўся тым, якія пакуты зазнае перад сном. Джордж, стоячы на кілімку перад камінам, паказаў нам на мігах іскрамётны спектакль пра свае начныя пакуты. Так вымоўна і так пранікнёна.

Дарэчы, Джордж толькі думае, быццам ён хворы. Па праўдзе кажучы, ён здаровы як бык.

У гэты самы момант спадарыня Попетс пагрукала ў дзверы і спытала, ці гатовыя мы да вячэры. Абмяняўшыся тужлівымі ўсмешкамі, мы адказалі ёй: “Так”. Маўляў, тае бяды, паспрабуем зжаваць чаго праз сілу. Гарыс дадаў, што невялікія колькасці харчу ў страўніку могуць затрымаць развіццё хваробы.

І спадарыня Попетс занесла ў гасцёўню паднос. Сяк-так дапоўшы да стала, мы пакалупаліся трохі ў стэйках з цыбуляй ды рэвеневым пірагу.

Мяне тады, мусіць, агарнула агульная млявасць і абьякавасць да жыцця. З паўгадзіны я рабіў уражанне чалавека, слаба зацікаўленага ежаю — што для мяне зусім не ўласціва. Нават да свайго ўлюбёнага сыру не дакрануўся.

Калі харчовы абавязак быў выкананы, мы зноў напоўнілі шклянкі. Запалілі люлькі і вярнуліся да абмеркавання нашых гізунтаў. У нас не было на руках дакладных дыягназаў. Але адзінагалосная выснова гучала гэтак: “Няважна, якая немач нас грызе, — яе карані трэба шукаць у пераўтоме ад інтэнсіўнай працы”.

— Усё, што нам трэба, — гэта добры адпачынак, — зазначыў Гарыс.

— Адпачынак і яшчэ раз адпачынак, — дадаў Джордж. — Інтэлектуальнае ператамленне выклікала генеральную астэнію і індывідуальнасць да жыцця. Змена абстаноўкі й вызваленне ад патрэбы думаць — вось тыя захады, што, безумоўна, адновяць наш разумы і душэўны баланс.

У Джорджа ёсць кузіна, якая ў паліцэйскіх пратаколах фігуруе як “студэнтка медыцынскага”. Менавіта ад яе Джордж і пераняў псеўданавуковую манеру выказвацца.

Я пагадзіўся з Джорджам, што добра было б знайсці нейкі зацішны куток. Такую сабе дзюрку, адасобленую ад звар’яцелага тлуму нашай цывілізацыі. Там, сярод дрымотных сцежак і прысадаў, мы правалілі б казачны,

поўны сонца і мрояў тыдзень. Нейкі зарослы ручай, аблюбованы феямі, утульнае гняздзечка на самай вяршыні свету, да якога амаль не далятае прыкры гоман дзевятнаццатага стагоддзя.

Гарыс сказаў, што гэта было б нудна і правінцыйна. І дадаў, маўляў, ён цудоўна ведае, што я маю на ўвазе. Месца, дзе ўсе кладуцца спаць а восьмай гадзіне. Дзе не дазнаешся вынікаў апошніх скачак — ані за фунт стэрлінгаў, ані за фунт сцерлядзі, дзе давядзецца дыбаць пятнаццаць кіламетраў, адно каб набыць тытуню.

— Толькі не гэта! — сказаў Джордж. — Бо калі нам патрэбны спакой і змена абстаноўкі, няма нічога лепшага за мора.

Марское падарожжа адпрэчыў я. Бо ад яго ёсць карысць толькі тады, калі едзеш на пару месяцаў. Калі ж гаворка пра тыдзень, то падарожжа абавязкова ператворыцца ў кашмар.

Ты адплываеш у панядзелак, песцячы думку, што ў моры цябе чакае асалода. Махаеш на развітанне таварышам на беразе. Запальваеш сваю найвялікшую люльку і паўлінам пахаджаеш па палубе, нібы ты капітан Кук, сэр Фрэнсіс Дрэйк і Хрысця Калумб у адной асобе.

У аўторак ты думаеш, што лепш бы ён не наступаў. У сераду, чацвер і пятніцу ты жадаеш аднаго — хуткай смерці. Але ў суботу ты ўжо можаш выпіць пару глыткуў цялячага булёну, неяк прытуліцца на палубе ды адказваць адно ледзь прыкметнай, пакутніцкай усмешкай на жаласлівыя роспыты пра сваё здароўе. У нядзелю ты ўжо ўстаў на ногі і нават каштуеш на зуб цвёрдую ежу. А ў панядзелак ранкам ты стаіш з валізаі і парасонам

ля борта, чакаючы высадкі на бераг ды гонячы з галавы прыкрую думку, што вандроўка якраз была пачала табе падабацца.

Памятаю, мой швагер паехаў аднойчы ў кароткае марское падарожжа, каб трохі паправіць расхістанае здароўе. Зняў каюту на рэйс “Лондан–Ліверпуль–Лондан”. І адзінае, чым быў заняты, прыплыўшы ў Ліверпуль, — гэта каму б увапхнуць зваротны квіток.

Паводле чутак, швагер нават прапаноўваў неймаверную зніжку. Урэшце за васьмнаццаць пенсаў гэты падарунак лёсу адышоў гепатытнага выгляду юнаку, якому лекар прапісаў марскія падарожжы ды гімнастычныя практыкаванні.

“Марскія падарожжы?! — курлыкаў мой швагер, пяшчотна ўпіхваючы квіток у руку юнака. — Далібог, вам хопіць іхняга паветра на ўсё жыццё! Я ўжо не кажу пра фізкультуру! Тут, на палубе карабля, вы зробіце значна больш гімнастычных кульбітаў, чым на нерухомай сушы”.

Сам швагер вярнуўся цягніком. Ён сказаў, што Брытанская чыгунка нашмат больш карысная для яго здароўя.

Іншы мой знаёмец на тыдзень паехаў у марское падарожжа ўздоўж паўднёвага берага. Перад адплыццём да яго падышоў сцюарт ды запытаў, будзе ён разлічвацца за сталаванне пасля кожнай яды ці заплаціць за ўсё наперад.

Сцюарт параіў другі варыянт, бо так выходзіла значна танней. Ён дадаў, што поўны тыдзень харчавання будзе каштаваць паўтраця фунта. На сняданак згатуюць рыбу. Пасля рыбы — смажанае мяса. Другі сняданак а першай

гадзіне — ён будзе складацца з чатырох страваў. Абед а шостай: суп, рыба, закускі, смажанае мяса, курка, салат, сырная талерка, дэсерт. І лёгкі булён а дзясятай вечара.

Знаёмец падумаў, што варыянт на паўтраця фунта (ён вялікі ненажэра!) прапусцаць катэгарычна нельга.

Другі сняданак прынеслі адразу пасля адплыцця з Шырнэса. Знаёмец не дужа агаладаў, як хацелася б, і таму здаволіўся кавалкам варанай цяляціны й суніцамі з вяршкамі. Пасля ежы яму, з аднаго боку, падумалася, што за нейкія паўтраця фунта ён мае гэшефт. Але з іншага — яго не пакідала ўражанне, быццам ён душыцца варанай цяляцінай ужо некалькі тыдняў і што паўжыцця сядзіць выключна на суніцах з вяршкамі.

Ні цяляціна, ні суніцы з вяршкамі майго знаёмца больш не вабілі. Хутчэй наадварот — гідзілі.

А шостай вечара да яго прыйшлі й паведамлі, што абед пададзены. Гэтая вестка не выклікала ў майго знаёмца ані каліва імпэту, але ж ён разважыў, што паўтраця фунта трэба хоць неяк ды адбіць. І вось, па сценачцы, чапляючыся за поручні, ён сяк-так спуціўся ў кают-кампанію. Прыемны водар цыбулі з гарачай вядлінай, змяшаны з пахам падсмажанай рыбы і зеляніны, сустрэў яго ўнізе.

Тут да яго падгроб сцюарт, з ліслівай усмешкай спытаўшы:

— Што вам падаць, сэр?

— Руку, і вывесці адсюль, — млява адказаў мой знаёмец.

Далікатна падтрымліваючы пад рукі, яго спрытна паднялі наверх і пакінулі з падветранага боку палубы.

Наступныя чатыры дні мой знаёмец вёў жыццё праведніка. Пасціўся капітанскімі сухарамі (хоць сам капітан, трэба сказаць, жыў не толькі на іх) ды содавай вадзічкай. Бліжэй да суботы знаёмец зрабіўся такі дзёрзкі, ажно пачаў жлукціць вадкую гарбатку й трушчыць нішчымны тост. А ў панядзелак ужо заліваўся курыным булёнам. Ён сышоў з трапа ў аўторак. І калі параплаў адчальваў ад прыстані, мой знаёмец з відочным шкадаваннем глядзеў яму наўздагон.

— Вось так спывае мой скарб! — казаў ён сабе. — Спывае й забірае харчоў на паўтраця фунта!

Калі б яму далі хоць яшчэ адзін дзень, — бедаваў мой знаёмец, — ох, ён бы ім усім паказаў!

Таму я й выказаўся супраць марскіх падарожжаў. Як я ўжо казаў вышэй, турбаваўся я не за сябе. Мiane ж ніколі не нудзіла на палубе. Я баяўся за Джорджа.

Джордж адказаў, што з ім усё будзе ў парадку і яму, хутчэй за усё, спадабаецца, але ён параіў нам з Гарысам нават не думаць пра мора, бо ён можа паклясціся мамай і таткам, што на палубе зробіцца млосна якраз нам.

Гарыс зазначыў, што для яго заўжды застаецца таямніцай, як у людзей наагул атрымліваецца хварэць на марскую хваробу. На яго думку, гэтыя людзі пакутуюць наўмысна — манерна ўдаюць немач. Гарыс дадаў, што ён бы і рады, каб яму хоць разочак зрабілася моташна, ды нешта ніяк не атрымліваецца.

Потым ён расказаў нам фрашку. Ён перасякаў Ла-Манш, і была такая гойданка, што ўсе пасажыры і каманда покатам ляжалі ў сваіх каютах. Адзін ён ды яшчэ капітан параплава засталіся тымі, каго не нудзіла і хто

трымаўся на нагах. Раз-пораз трымацца на нагах замест капітана прыходзіў памочнік капітана. То-бок тымі, хто трымаўся на нагах, заўжды былі ён, Гарыс, і яшчэ адзін чалавек. Калі ж не было іншага, тады трымаўся адзін Гарыс.

Дзіўна, што ніхто ніколі не пакутуе ад марскай хваробы на сушы. На палубе ты сутыкаешся з процьмай людзей, якім вельмі пагана. Часам на караблі іх не раўнуючы як селядцоў у бочцы. Прычым варта заўважыць, я ніколі не сустракаў чалавека, які б на сушы наракаў, як на палубе яго катавала марская хвароба. Вось дзівосы: і куды толькі, з першым крокам на мулкую глебу, знікаюць усе тыя сотні тысяч марскіх пакутнікаў, якімі кішма кішыць палуба кожнага карабля?

Каб усе тыя людзі былі такімі, як хлопец, якога я аднойчы бачыў на саўтэндскім пірсе, я з упэўненасцю сказаў бы, што таямніца раскрытая. Уявіце карціну: пасажыры толькі-толькі сышлі з параплава на пірс, а нейкі хлопец небяспечна перагнуўся за абмежавальныя парэнчы. Я падбег, каб выратаваць небараку.

— Гэй, дружа, дай назад! — звярнуўся я да хлопца, трусячы яго за плячо. — Ты зараз выкулішся ў мора!

— Я малю аб гэтым Госпада, — пачуў я адказ.

Давялося пакінуць хлопца ў спакоі.

Праз тры тыдні я сустрэў яго ў кафетэрыі Бацкага гатэля. Хлопец выхваляўся нейкаму знаёмаму пра свае марскія геройствы. Заліваўся салаўём — маўляў, ён соль мора.

— Я сапраўдны марскі воўк! — адказаў ён на ліслівае пытанне пра гойданку. — Ну, так, мушу прызнацца,

аднойчы мяне ўсё ж загайдала... Падчас шторму на мысе Горн. Трохі пазней, тым жа ранкам, мы пацярпелі крушэнне.

Я ўлез у гутарку:

— Ці не вы аднойчы, ачмурэлы і млявы, кірэчыліся на саўтэндскім пірсе ды малілі, каб вас выкінулі за борт?

— Саўтэндскім пірсе? — перапытаў ён са збянтэжанай мінаю.

— Так! Выплылі ў Ярмут, амаль з месяц таму.

— А, ну, так, Саўтэнд! — адказаў ён, прасвятлеўшы. — Цяпер прыгадаў! У той дзень адвячоркам мне сапраўды зрабілася моташна. Дык, я вам скажу, гэта ўсё марынаваныя гуркі. Горшых я ў падарожжах не каштаваў. А вам не бывала ад іх кепска?

Што да мяне, дык я вынайшаў цудоўны сродак прадухіліць угойдванне. Трэба захоўваць раўнавагу. Вы становіцеся на сярэдзіну палубы. Калі корпус параплава ўздымаецца і гайдаецца, вы нахіляеце тулава, каб яно заўжды было перпендыкулярна зямлі. Нос карабля пайшоў угору? Вы хіліцеся ўперад, пакуль палуба ледзь не кранецца вашага носа. Калі ж угару ляціць карма, хіліцеся назад. Эфектыўны сродак на гадзіну-дзве. Шкада, што балансаваць гэтак цэлымі днямі няможна.

І тут Джордж прапановаў:

— А гайда ўверх па Тэмзе!

І дадаў, што нам трэба ўдыхнуць свежага паветра, размяць суставы й акунуцца ў цішыню. Пастаянная змена краявіду будзе займаць наш мозг (нават тое рэчыва, што месціцца ў Гарысавай галаве), а фізічная праца выкліча здаровы апетыт і моцны сон.

Небяспечна, запырэчыў на гэта Гарыс, займацца тым, што наганяе на Джорджа сон, бо ён і так вечна спіць. Ён, Гарыс, нават не ўяўляе, як Джордж зможа спаць яшчэ больш, чым спіць цяпер, бо ў сутках, незалежна ад сезона, па-ранейшаму ўсяго дваццаць чатыры гадзіны. Калі б Джордж спаў крышачку даўжэй, чым ён гэта робіць цяперака, ён бы проста лічыўся мёртвым. У такім выпадку ён прынамсі эканоміў бы на харчах і кватэрнай плаце.

Гарыс глыбакадумна заўважыў, што рачная вандроўка яму пасуе. (Не ведаю, хто тут каму пасаваў, гэта ж урэшце не хакей на траве.) Аднак, здаецца, падарожжа на чоўне падыходзіла ўсім.

Мяне яно таксама задавальняла. І мы з Гарысам пахвалілі Джорджа за плённую ідэю. Нават у адзін голас выказалі здзіўленне, як гэта ў Джорджа ўрэшце атрымалася выказаць прапанову, у якой прабліснуў хоць нейкі сэнс.

Адзіны, хто застаўся ў непрымірымай апазіцыі, быў Манмарансі. Яго ніколі не хвалявалі ні спорт, ні ахова здароўя, а толькі вайна.

— Калегі, я шчыра рады за вас, — сказаў ён. — Нарэшце вам усім усё падабаецца. Але ж мне — НЕ! Рэчкашмэчка! Спадарства, дзікая прырода — не мая стыхія, і ў дадатак я не куру. Калі я згледжу пацука на беразе, дык у чоўне вы мяне не ўтрымаеце. Наскрозь вас бачу: як толькі я засну, вы кінеце веславаць і дзеля забаўкі выкуліце мяне за борт. Як на мяне, ваш план — страшэнная дурасць!

Але ў нас было тры галасы супраць аднаго — элегантная перамога духу вандроўніцтва над чорнымі сіламі дамаседства.

РАЗДЕЛ II

*Абмеркаванне планаў. — Перавагі начлегу на вольным паве-
ветры. — Кепскі бок таго ж медаля. — Няпросты камп-
раміс. — Манмарансі ва ўсёй красе. — Асцярогі, ці не занад-
та чулы Манмарансі для гэтага свету... — ...Якія ў тым жа
раздзеле развейваюцца як беспадстаўныя. — Зборы адкла-
даюцца.*

Разгарнуўшы на сталае мапу, мы прыступілі да аб-
меркавання планаў. Пастанавілі, што вырушым
у наступную суботу з Кінгстанскага вакзала. Мы
з Гарысам выплывем зранку, каб прыгнаць човен да Чэ-
тзі. А Джордж, які да полудня не можа пакінуць Сіці
(Джордж ходзіць спаць у банк штодня ад дзясятай да ча-
цвёртай — акрамя суботы, калі яго будзяць і выганяюць
з канторы а другой), далучыцца да нас ужо там.

Дзе будзем начаваць: на вольным паве-
ветры ці ў га-
тэлях?

Мы з Джорджам выказаліся за вольнае паве-
ветра. Гэта будзе дзёрзка і весела, вольніца на старадаўні манер.

...Памярцвелыя згадкі пра сонечную пазалоту пакрысе блякнуць у сарцавіне халодных тужлівых мар. Ціха-ціхенька, як прысаромленыя дзеці, птушкі спынілі спевы. І толькі невыкрык чаротніцы і рэзкае крэканне драча скаланаюць вусціш водных абсягаў, над якімі робіць свой апошні выдых дзень — перад самым сконам.

З туманых лясоў на рачны бераг маўклівай ардой сунуцца ў наступ шэрыя цені. Войскі Яе Мосці Ночы, праганяючы ар'ергард святла, прамянаюць зарасці чароту, нячутнымі ды нябачнымі крокамі рушаць наперад, па-над расхваляванай прыбярэжнай травой. І Яе Мосць Ноч, займаючы свой змрочны пасад у прывідным палацы, прасцірае чорныя крылы над сутонлівым светам і, крыху асветленая бляклымі зоркамі, пануе ў цішыні й нерухомасці.

А мы ў сваіх мроях ужо заводзім наш човен у нейкі зацішны ручай. Ставім намёт. Гатуем ды з'ядаем нашу сціплую вячэру. Пасля набіваем ды закурваем вялікія люлькі. Прыязная гутарка ліецца мілагучным пошпакам. У перапынках нашых размоваў рака, што плёхаецца аб барты, сакочучы, дзеліцца з намі дзіўнымі былінамі й таямніцамі. Нізкім голасам зацягвае старадаўнюю калыханку, якой яна люляе ўжо спакон веку і будзе гушкаць да сканчэння дзён, ажно пакуль яе голас не загрубее і не састарыцца. Гэтую калыханку мы, адданыя шанавальнікі яе зменлівага аблічча і заўзятыя аматары паляжаць на яе рухомым улонні, думаем, што разумеем, але ўсё ніяк не можам перакласці на людскую мову.

Зачараваныя, мы сядзім на беразе. А месяц, які так-сама любіць тыя спевы і нават спусціўся, каб

па-братняму пацалаваць раку, абвіў яе сваімі срэбнымі рукамі. Мы бачым, як рака струменіць, як спявае, як шапоча, як спакойна ды павольна, нібы ў зачараваным сне, рушыць да свайго ўладара — мора-акіяна.

Урэшце нашыя галасы знікаюць у цішыні. Люлькі гаснуць. І мы, зазвычай ветраныя мужчыны, змаўкаем і дзіўным чынам адчуваем сябе абцяжаранымі думкамі: ці то тужлівымі, ці то радаснымі. Нечаканы выбух смеху — і мы падымаемся на ногі. Выкалупваем попел з выпаленых люлек, даем адзін аднаму “Дабранач!” і, загайданыя ўсплёскамі ды шапатаннем вады, засынаем пад велічнымі, нерухомымі зорамі.

І снім пяшчотнае аблічча юнай зямлі. Дзіцячыя грахі і глупствы пакуль што не састарылі яе палкага сэрца. Яна зноў харашмяная, як у тыя старадаўнія часы, калі яна, маладая маці, гайдала нас, сваіх дзетак, на шырокіх грудзях. Калі подлая, фанабэрлівая цывілізацыя яшчэ не выцягнула нас падманам з яе цёплых абдымкаў. Калі атрутная ўсмешка штучнасці яшчэ не прымусіла нас саромецца простых словаў і гутарак, якія мы вялі з ёй. Калі мы яшчэ не сталі цурацца яе матчынай хаты, у якой чалавецтва хавалася тысячагоддзямі...

...Але Гарыс спытаў:

— А што калі пойдзе дождж?

Гэты чалавек — непрабіўны. Паэзіі ў ім — ні на грам, ніякай прагі ўзнёслага. Заплакаць без дай прычыны? Такога з Гарысам не адбудзецца ніколі ні пры якіх умовах! Калі вочы Гарыса поўняцца слязьмі, руку на адсячэнне — ён толькі што струшчыў сырую цыбуліну або занадта захапіўся гарчыцай.

Калі вам давядзецца стаяць уначы на беразе мора разам з Гарысам і вы прамовіце:

— Чуеш?.. Ці не русалкі гэта пяюць у падводных глыбінях? Ці, можа, тужлівыя вадзянікі завялі жалобныя песні для збялелых тапельцаў, якіх зацягнула ў водарасці?

Тады Гарыс возьме вас за руку і скажа:

— Ды ведаю я, што гэта, дзядзька! Твае галюцынацыі ад прастуды! Давай, хадзем са мной. Я тут ведаю адзін закуток, дзе наліваюць шыкоўнае віскі — у момант ачу-няеш!

Гарыс заўжды ведае “адзін закуток”, дзе наліваюць нешта шыкоўнае. Думаю, што калі б вы сустрэліся з Гарысам у райскім садзе (мы ж можам такое дапусціць, чыста гіпатэтычна?), дык ён бы, напэўна, звярнуўся да вас са словамі:

— Рады, рады, што заляцеў да нас, чалавеча! Я тут ведаю адну палянку, дзе наліваюць проста шыкоўную амброзію.

Дзеля справядлівасці трэба заўважыць: калі справа дойдзе да пастаноўкі намёта, дык Гарысаў прыземлены светапогляд будзе вельмі дарэчы. Ставіць намёт падчас залевы — непрыемная проза жыцця.

Вечарэ. Вы прамоклі да ніткі. У чоўне вады па костачку, і ўсе рэчы набрынялі вільгаццю. На балоцістым беразе вы выбралі лапак, які, так бы мовіць, менш балоцісты. На ім вы атабарваецеся і, разгарнуўшы намёт, удвух намагаецеся яго паставіць.

Намёт мокры і цяжкі. Ён ходзіць ходырам і ўрэшце хавае вас пад сабой. Ліпне вам да твараў, даводзіць вас да шаленства. Тым часам дождж сумленна палівае вас

зверху. Паставіць намёт нават у сухое надвор'е — той яшчэ клопат, а ўжо падчас залевы — дык проста сізіфава праца. Замест таго каб дапамагаць, ваш таварыш, здаецца, адно строіць дурня. Як толькі вы замацавалі як мае быць свой бок намёта, сябра тут жа задзірае свой і гэтым бурыць усю канструкцыю.

— Гэй! Ты што творыш? — крычыце вы.

— А ты што?! — крычыць сябра ў адказ. — Адпусці, каму кажу!

— Не тузай! Ты ўсё сапсаваў, афэлак! — лаецца вы.

— Нічога я не сапсаваў! — адгукаецца ён. — Адпусці свой канец!

— Сам адпусці! Ты не так усё робіш! — раўяце вы, ледзьве стрымліваючыся, каб не ўчапіцца яму ў горла. І тузаецца за вяроўкі. З іншага боку вылятаюць усе забітыя калкі.

— Ідыёт самы натуральны! — мармыча ён напаўголосу. Потым адбываецца страшэнны рывок з яго боку. У выніку валіцца ўжо ваш бок намёта. Вы адкладаеце драўляную даўбешку. Лётаецца па коле, даступна тлумачы сябру, што вы думаеце пра ўсю гэтую сітуацыю. Той таксама пачынае бегаць за вамі, даводзячы сваё бачанне праблемы. І гэтак вы гойсаеце адзін за адным, наразаючы кола за колам. Перабрэхваецца. Урэшце намёт валіцца ў купу, пакідаючы толькі руіны. Цяпер усё, што засталася, — гэта спапяляць адзін аднаго позіркам ды абурана выгукаць на два галасы:

— Што, нечаканка?! А я табе казаў!

Тым часам трэці ваш сябар, які з ціхімі праклёнамі апошнія дзесяць хвілін вычэрпваў ваду з чоўна

чарпаком, абтросшы ад вады рукавы, цяпер вельмі хоча ведаць, у якога квача вы тут, хай вас няхай, удваіх гуляецеся? І чаму намёт, трасца на вас ды халера, дагэтуль не стаіць?!

Урэшце сяк-так вы той намёт ставіце і выгружаеце ў яго рыштунак. Развесці вогнішча — скуля атрымалася. Тады, запаліўшы спіртоўку, вы ўсе трое гуртуецеся вакол яе.

Дажджавая вада ў ежы — галоўны сакрэт дыетычнага харчавання. Хлеб складаецца на дзве траціны з дажджу. Мясны пірог набрыняў вадой. Сочыва — глейкае.

І масла, і соль, і кава — усе ў вадзе, ажно да атрымання аднароднай супакашы. Пасля вячэры высвятляецца, што тытунь таксама мокры і пакурыць немагчыма. Дзякуй богу, у вас ёсць у запасе пляшачка з іншым вадкім рэчывам, якое бадзёрыць і весяліць. Ужытае ў належных колькасцях, рэчыва вяртае вам страчаны інтарэс да жыцця і дазваляе нармальна заснуць.

І вось вы сніце, што нейкі слон знянацку ўсеўся на вашы грудзі. Потым выбухнуў нейкі вулкан і шпурнуў вас на марское дно — але ж пры гэтым слон паранейшаму ціхамірна ляжыць-спачывае ў вас на грудзях. Вы прачынаецеся, ахоплены панікай, бо ж адбываецца страшная катастрофа! Першае ўражанне — наступіў канец свету. Другое — яшчэ не наступіў, і гэта ўсяго толькі зладзеі ды забойцы або проста пажар. Гэтую думку вы выказваеце гучным голасам. Аднак на дапамогу вам ніхто не спяшаецца, а вы адчуваеце, як полчышчы невядомых злыдняў топчуць вас нагамі, а самы злыднючы з іх спрабуе вас задушыць.

Але кепска не аднаму вам. З-пад вашага лежака даносіцца скуголенне нейкага небаракі. Вы гартуеце сілы, каб прыхапіць з сабой на той свет як мага больш ворагаў. Утрапёна цярэбіцца, раздаючы кухталі ды выспяткі налева й направа. Шалёна гырчыце. Урэшце нябачныя злыдні вас адпускаюць. Вашая галава апынаецца на вольным паветры. На адлегласці паўметра вы цьмяна прыкмячаеце яшчэ аднаго паўголага бандыта, што ладзіцца пазбавіць вас жыцця. Вы ўжо рыхтуецеся да смяротнага бою, калі раптам да галавы даходзіць, што гэта Джым.

— А-а, дык гэта ты?! — вымаўляе ён, таксама пазнаўшы вас.

— Ну я, — адказваеце вы, праціраючы вочы. — А што здарылася?

— Мусіць, намёт, хрэн яму ў вочы, заваліўся, — кажа ён. — А дзе Біл?

Потым вы абодва галосіце ў адзін голас: “Біл! Га, Біл?” — і зямля пад вамі ходзіць ходырам. Адказу няма, але аднекуль з руінаў намёта вы чуеце нейкі прыглушаны голас:

— Злазь з маёй галавы, я каму сказаў!

І на волю выцярэбліваецца Біл. Брудны, пакамечаны Біл з неапраўдана агрэсіўным настроем. Ён не сумняецца, што гэта загадзя падрыхтаваная змова.

Раніцою вы ўсе трое маўчыце, бо ўначы схапілі прастуду. А таксама злужаецеся, і таму падчас сняданку лаеце адзін аднаго драматычным шэптам.

...Такім чынам мы пастанавілі, што пагоднымі начамі будзем спаць у намёце. А ў гатэль, ці ў заезны дом,

ці ў шынок мы пакіруем, калі пойдзе дождж або калі нам захочацца разнастайнасці.

Манмарансі цалкам пагадзіўся на такі кампраміс. Рамантычная самота яму яўна не да душы. Дайце яму пашумней ды пагарачэй. Такія вячоркі, каб аж чэрці скакалі!

Гледзячы на Манмарансі, вы можаце падумаць, што гэта анёл, пасланы на Зямлю, хіба толькі не ў чалавечай абалонцы, а ў абліччы зухаватага фокстэр'ера. Ёсць нешта ў Манмарансі ад чараў лекара-філантропа, які ратуе сотні жыццяў на дзень, не бярэ за гэта ні фунта і ў чый кватэры задарма жывуць дзесяць не знаёмых яму жабракоў. Манмарансі ўмее расчуліць да слёз добрапрыстойных бабулек і дзядкоў.

Калі ён пераехаў да мяне, я ніколі не думаў, што здолею трымаць яго пры сабе так доўга. Зазвычай, назіраючы, як гэтае невінэнтачка ляжыць на кілімку і пазірае на мяне яснымі вачыма, я думаю: “Гэты незямны сабачка не затрымаецца ў нас, грэшных, надта доўга. Ён жа жыхар нябёсаў, якога хутка возьмуць наверх у вогненнай калясніцы”.

Але калі мне выставілі рахунак за тузін курак, якіх ён перадушыў, і калі я выцягнуў яго за шорсткі карак (пакуль ён гырчаў і брыкаўся) са ста чатырнаццаці дваровых боек, калі атрымаў мёртвага ката, кінутага мне ў якасці рэчавага доказу нейкай раз'юшанай жанчынкай, якая ў дадатак абазвала мяне забойцам, калі аднойчы я быў абуджаны а другой ранку суседам, якога люты псюк не выпускаў з уласнай паветкі, і сусед сядзеў там, настрашаны, цэлыя дзве гадзіны халоднай ноччу,

і калі я даведаўся, што не вядомы мне садоўнік пайшоў у заклад і выйграў трыццаць шылінгаў, бо мой анёлак, разадраўшы трыццаць пацукоў, пабіў рэкорд, — вось менавіта тады я зрабіў выснову, што Манмарансі ўсё ж дазваляць застацца на Зямлі яшчэ трошачкі.

Валэндацца па завуголлях, збіраць банду самых зацятых у горадзе галаварэзаў і весці іх на бітву з іншымі адчайнымі галаварэзамі — вось што Манмарансі называе “прыстойным жыццём”. Менавіта таму я загадзя адчуў, што заезныя дамы і шынкі атрымаюць у душы Манмарансі самы сардэчны прыём.

У пытанні начлегаў мы прыйшлі да пагаднення. Засталося абмеркаваць, што трэба ўзяць з сабою. Ды толькі мы сталі спрачацца, як Гарыс перапыніў нас, баста,

хопіць гаварнечы, і прапанаваў прыемную праходку, бо ён якраз знайшоў адзін шынок, побач з плошчай, дзе мы можам пакаштаваць шыкоўнага ірландскага віскі.

Джордж сказаў, што яго смажыць (я не ведаю выпадкаў, калі б яго не смажыла), і дадаў, быццам мае прарочае адчуванне, што маю незадаволенасць усім і ўсімі ўлагодзіць чарачка падагрэтага віскі са скрылікам лімону. Абмеркаванне планаў, да радасці ўсіх, было перанесена на заўтрашні вечар. Шаноўны сход, начапіўшы капелюшы, вырушыў на вуліцу.

РАЗДЕЛ III

У нас ёсць план. — Гарысаў стыль працы. — Дзядзька Поджэр вешае карціну. — Сказаў як звязаў. — Прыемнасці ранішняга купання. — Запасны набор на выпадак, калі перакулімся.

Наступным вечарам мы сабраліся зноў, каб абмеркаваць і канчаткова ўпарадкаваць нашыя планы. Гарыс сказаў:

— Зараз самае галоўнае — падумаць, якія рэчы мы возьмем з сабою. Ты, Джэй, ухалі якую-небудзь паперку — будзеш занатоўваць. А ты, Джордж, дастань прэйскурант з прадуктовай крамы. А я, калі мне дадуць аловак, звяду ўсё ў адзін спіс.

У гэтым увесь Гарыс: заўжды бярэ на сябе цяжар адказнасці — і самаахварна перавальвае яго на плечы сяброў. Гарыс почасту нагадвае мне майго гаротнага дзядзьку Поджэра.

Далібог, вы ніколі не бачылі такога вэрхалу, які ўсчынаўся ў доме, калі дзядзька Поджэр вырашаў узяць усё ў свае рукі!

Неяк з багетнай майстэрні прыслалі карціну. Стаіць сабе ў гасцёўні і чакае, каб яе павесілі. Дзядзьку Поджэра пытаюцца, што трэба рабіць, і той адказвае:

— Карціна пад маім самым бязлітасным кантролем! Каб вы нават не бралі сабе гэта ў галаву і не турбаваліся. Яе павешу я сам!

Потым дзядзька Поджэр здымае палітон і бярэцца за працу. Спярга ён пасылае дачку па шасціпенсавыя цвікі і аднаго з сыноў ёй наўздагон — сказаць, якога памеру цвікі павінны быць. Дзядзька Поджэр пакрысе ўваходзіць у смак, прымушаючы ўвесь дом танцаваць кадрылю.

— Ёй, цяпер злётай і прынясі тату малаток! — гарлае ён. — А ты, Том, прынясеш лінейку. Потым мне спатрэбяцца драбіны, і ў дадатак можаш узяць кухоннае крэсла... Гэй, Джым! Скокні да спадара Гагалса ды скажы яму, што тата сардэчна вітае васпана і спадзяецца, што падагра яго больш не дапякае, і ці не пазычыць ён ровень? А ты, Марыя, стой тут, бо трэба, каб нехта мне пасвяціў, а калі дачка вернецца, дык хай бяжыць зноў і прынясе кавалак дроту, і, Том... Дзе гэты Том?! Том, хадзі сюды! Я хачу, каб ты трымаў карціну.

Тут дзядзька Поджэр падымае карціну — і ўпускае яе. І яна вылятае з рамкі, і ён спрабуе не пашкодзіць шкло, і, вядома ж, рэжацца, і гойсае па пакоі, шукаючы сваю насоўку. Ён не можа знайсці яе, бо яна ляжыць у кішэні палітона, які ён кагадзе зняў і адразу забыўся, дзе кінуў вопратку. І ўсе сямейнікі, якія дагэтуль мусілі шукаць па ўсім доме дзядзькавы прылады, цяпер павінны пераключыцца на палітон. Сам дзядзька Поджэр блытаецца ў іх пад нагамі, замінаючы руху:

— Што, аніводная жывая душа ў гэтым доме не ў курсе, дзе ляжыць мой палітон?! Добрая сямейка, горшую цяжка ўявіць, далібог! Вас жа тут шасцёра! Што, аніхтотанькі з усёй пачэснай кампаніі не можа знайсці палітона, які я зняў, мусіць, хвіліны тры назад... Добра, а зараз...

Дзядзька Поджэр падымаецца на ногі і, заўважыўшы, што сядзеў на палітоне, выгуквае:

— Можаце больш не шукаць, я знайшоў яго сам! Людцы, даражэнькія, з гэткім жа поспехам я мог узяць у памочнікі нашу котку!

Праз паўгадзіны, за якія дзядзькаў палец перавязалі, новае шкло ўсталявалі й прынеслі драбіны, крэсла ды свечкі, дзядзька Поджэр заходзіць на другое кола. Уся сям'я, уключаючы малую дачку і работніцу-падзёншчыцу, атачае яго паўколам, гатовая ў любы момант даць помачы. Два чалавекі мусяць трымаць крэсла, трэці страхуе дзядзьку, покі той караскацца на крэсла, чацвёрты падае цвік, пяты — малаток. Сам дзядзька бярэ цвік — і ўпускае яго.

— Ну, вось, добры гандаль! — выгуквае ён пакрыўджаным голасам. — Цяпер і цвік згубіўся!

І ўсе кленчаць і шнараць у пошуках цвіка, пакуль дзядзька Поджэр узвышаецца на верхатуры, наракаючы, што яму даводзіцца цэлы вечар гібець на клятым крэсле.

Нарэшце цвік знаходзяць, аднак за гэты час дзядзька Поджэр згубіў малаток.

— Дзе мой малаток?! Куды я яго запраторыў? Святыя ўгоднікі! Сямёра людзей тоўпяцца тут, і ніводзін не бачыў, куды я паклаў малаток!

Мы знаходзім малаток, а дзядзька Поджэр ужо згубіў адзнаку для дзіркі, і ўсе мы па чарзе мусім караскацца на суседняе крэсла ды выглядаць на сценцы тую адзнаку. Мы знаходзім розныя адзнакі, і ён называе нас ёлупнямі, аднаго за адным, па чарзе, і загадвае злазіць на дол. Потым бярэ лінейку і ўсё мерае наноў сам. Тады высвятляецца, што ён хацеў адступіць ад кута палову ад трыццаці аднаго і трох восьмых сантыметра. Ён спрабуе гэтыя лічбы падзяліць у галаве — і канчаткова шалее.

Тады падзяліць у галаве спрабуем мы. Вынікі атрымліваюцца розныя, і мы люта вызверваемся адно на аднаго. За ўсім гэтым гармідарам забываюцца першапачатковыя лічбы, і дзядзька Поджэр мусіць мераць усё з пачатку.

Гэтым разам ён выкарыстоўвае вярхоўку, і ў самы крытычны момант, калі стары абэлух нахіляецца на крэсле пад вуглом сорок пяць градусаў і сіліцца дапяць да пункта, які месціцца сантыметраў восем па-за межамі яго магчымасцяў, вярхоўка выслізгвае. І дзядзька Поджэр валіцца на піяніна. Раптоўнасць, з якой ягоная галава і цела пляскаюцца на ўсе клявішы ў адначасе, стварае непаўторны музычны эфект.

Цётка Марыя кажа, што яна не дазволіць дзецям стаць поруч і слухаць такія непрыстойныя выразы.

Урэшце дзядзька Поджэр зноў крэсліць патрэбную адзнаку і левай рукой падносіць да яе цвік, а малаток бярэ ў правую. І першым жа ўдарам трапляе сабе па левым адзінцы і енчыць, пакуль малаток падае камусьці на нагу.

Цётка Марыя стрымана заўважае, што калі наступным разам дзядзька Поджэр будзе заганыць цвік

у сценку, дык хай паведаміць ёй загадзя, каб яна падчас гэтай аперацыі з'ездзіла на тыдзень да сваёй маці.

— Бабства! Вечна вы носіцеся з усякай драбязой, як дурань з дзвярмі, — кажа дзядзька Поджэр, падымаючыся. — І што тут такога? Так, мне падабаецца праца па доме.

І ён заходзіць на новае кола, і пасля другога ўдару цвік з паловай малатка праходзіць наскрозь праз тынкоўку. Інерцыя размазвае дзядзьку па сценцы з сілаю дастаткова магутнай, каб распляскаць яму нос.

Потым нам ізноў даводзіцца шукаць яму лінейку і вяроўку. У сценцы зеўрае новая дзірка. І недзе апоўначы карціна ўжо вісіць — крыва і ненадзейна, дый сценка вакол рамкі выглядае гэтак, нібыта яе раўнялі граблямі.

Усе ў доме валяцца з ног. Апроч неўтаймаванага дзядзькі Поджэра.

— Ну, вось, людцы, калі ласка! — кажа ён, грузна саскокваючы з крэсла на мазоль работніцы-падзёншчыцы, і трыумфальна аглядае гармідар, які сам і нарабіў — Ну і што тут складанага?! А хто іншы дзеля такой драбязы яшчэ й майстра наняў бы.

Я ўпэўнены: праз колькі гадоў Гарыс зробіцца такім самым, як дзядзька Поджэр, пра што я яму і паведаміў. І дадаў, што не дазволю Гарысу так перапрацоўваць:

— Не, Гарыс! Паперку, аловак і прэйскурант возьмеш ты, занатоўваць будзе Джорж, а ўсю асноўную працу зраблю за вас я.

Першы спіс, складзены намі, быў адпрэчаны. Зрабілася абсалютна зразумела, што вярхоўі Тэмзы проста не змесцяць карабля, які на сваім борце змясціў бы ўсе тры рэчы, што мы пазначылі як самыя неабходныя. Тады мы парвалі спіс і пераглянуліся.

Джордж заўважыў:

— Гэта наша канцэптуальная памылка! Трэба думаць не пра рэчы, якія мы можам у вандроўку ўзяць, а пра рэчы, без якіх нам у вандроўцы ніяк не абысціся.

Джордж зрэчас мае рацыю, нават дзіўна. Я назваў яго заўвагу прыкладам прастадушнай мудрасці.

Трохі ўбок. Джорджава заўвага датычыць не толькі цяперашняга нашага выпадку, а ўвогуле ўсіх нашых вандровак па Рацэ Жыцця. Як жа шмат народу, нават пад пагрозай пайсці на дно пад цяжарам усіх тых недарэчных рэчаў, усё роўна набіткоўвае свае чаўны тым, што лічыць неабходным мінімумам для прыемнай

і выгоднай вандроўкі. Большасць жа тых трантаў напраўду ёсць нікчэмным хлудам.

Як жа любяць яны награвашчваць свой хісткі ветразнік! Тут вам і горы шмацця, і цэлыя вялізныя камяніцы з натоўпам бескарысных лёкаяў. Прымаць на борт фальшывых сяброў, на якіх ім, па шчырасці, пляваць і якім, у сваю чаргу, пляваць на гаспадароў. Наладоўваць човен даражэзнымі забаўкамі, якімі ніхто не цешыцца. Абзаводзіцца фармальнасцямі і навамоднымі штукамі. Напакоўваць прастору прэтэнзіямі і амбіцыямі, а таксама — о божачкі, зараз самае паскуднае! — страхам, маўляў, што пра іх падумаюць суседзі. Як жа любяць яны наладаўваць тлум раскошай, ад якой толькі шалееш, асалодамі, якія даўно нагналі аскаміну. А яшчэ цягаць бутафорскую карону з пер'я, якая, не раўнуючы жалезны вянец на галаве сярэднявечнага асуджанага, раніць ды нясцерпна вярэдзіць тую шматпакутную галаву, якая яе носіць!

Усё гэта хломазд, людцы, сапраўдны хлуд! Кідайце яго за борт! Такі цяжкі човен не пацягнуць. Здурнееце вяслуючы. Ён грувасткі ды нязграбны, ад клопату і боязі за яго змесціва ў вас не будзе ані хвіліны спакою. Не застанеца ні секунды для мройнай ляюты. Не будзе часу любавання лёгкімі цэнямі, што слізгаюць па водмелях, або назіраць за зіхоткімі промнямі сонца, якія пырхаюць па воднай зыбаўцы, за мажнымі дрэвамі, што шыхтуюцца ля ракі, пазіраючы на свае адбіткі, глянуць на смарагдава-залатыя лясы й бела-жоўтыя лілеі, на панура-дрыготкі трыснёг, ці асаку, ці папараць, ці блакітныя братчыкі.

Кідайце ўсё за борт, людцы! Хай у вашай лёгкай лодцы жыцця будуць толькі патрэбныя рэчы.

Утульны дамок. Простыя забавы. Адзін-два сябры, годныя гэтага звання. Чалавек, якога вы любіце і які любіць вас. Кот, сабака, люлька (ці дзве). Грошы, каб хапіла на ежку, адзежку ды малую віскі дзежку. Бо смага — з'ява небяспечная!

І тады адразу ж убачыце: такі човен цягнуць лягчэй. Цяпер яго не так лёгка патапіць. І нават калі ён перакуліцца — не бяды! Просты груз не баіцца шкоды. А ў вас будзе час і на слова, і на справу. Будзе час узяць чарку пад жыццядайным сонцам. Будзе час паслухаць Эолаву музыку, якую боскі вецер выцылінгвае на сардэчных струнах чалавецтва, будзе час... Ох, выбачайце! Я трохі злоўжываю вашым...

Дык вось, мы пакінулі спіс Джорджу, і ён узяўся яго складаць.

— Намёта браць не будзем, — сказаў Джордж, — лепш човен з паветкай. Проста і зручна.

Мы пагадзіліся — слухная прапанова. Не ведаю, ці бачылі вы калі-небудзь човен з паветкай? Да бартоў прымацоўваюцца жалезныя абады. Потым іх ахінаюць вялізным кавалкам брызенту. Брызент прышпільваюць да абадоў па ўсёй даўжыні борта. Гэтая канструкцыя ператварае човен у такі сабе дамок: утульны і ўгрэўны, хіба трохі задушлівы.

Што ж, кожны плюс мае свае мінусы, як сказаў адзін джэнтльмен, у якога памерла цешча, але на якога сапхнулі ўсе выдаткі па яе пахаванні.

Джордж дадаў, што ў вандроўку кожнаму трэба ўзяць па адным пледзе, ліхтарык, мяцёлку, шуфлік, кавалак мыла, грабянец (адзін на ўсіх), зубную шотку (кожнаму сваю), ночвы, лязо для галення (такое ўражанне, што вучым мову нанова, праўда?) і парачку ручнікоў для купання.

Я заўважыў, што людзі, якія едуць на раку, заўжды маюць грандыёзныя планы наконт купання, але, прыехаўшы туды, у вадзе не надта бавяцца.

Тое самае можна сказаць пра выправы на мора. Калі я мрою пра будучую вандроўку, седзячы ў Лондане, маўляў, прыехаўшы на мора, буду падымацца рана ранкам і хадзіць купацца да сняданку.

...Тым летам я з душэўным трымценнем спакаваў штонцы для плавання і купальны ручнік. У мяне ёсць чырвоныя штонцы. Я заўжды ўяўляю, як купаюся ў чырвоных штонцах. Яны цудоўна мне пасуюць.

Аднак ужо на пляжы купацца хацелася не так моцна, як дома. Насамрэч мне найбольш хацелася заставацца ў ложку да апошняга моманту і потым адразу выходзіць на сняданак.

Але аднойчы ці двойчы высокія ідэалы перамаглі. Я падняўся а шостаі ранку. Неяк апануўся, узяў ручнік і штонцы для плавання ды без асаблівай ахвоты пацёгся ў бок мора.

Мяне ўсё злавала. Здаецца, нейкія злыдні наўмысна пускалі пранізлівы ўсходні вецер, які падступна чакаў, пакуль я выйду з вады. Мне знарок падсоўвалі толькі колкія камяні, проста пад ногі. Нехта загадзя навастрыў скалы і злёгка прысыпаў іх пясочкам, каб я не заўважыў.

Браў марскую ваду і адводзіў яе на тры кіламетры ад берага, каб я, скурчаны ад холаду, абхапіўшы сябе рукамі і ўвесь скаланаючыся ад дрыжыкаў, мусіў брысці па вадзе пяць сантыметраў глыбінёй.

Калі ж я ўрэшце дайшоў да глыбіні, мора выявілася сцюдзёным і лютым.

Агромністая хваля скапіла мяне. Скруціла, не раўнуючы эмбрыёна, і шпурнула з усёй сіламоцы проста на скалу, якую невядомыя зламыснікі дагодліва падставілі мне пад спіну. Перш чым я паспеў выгукнуць “Аёечкі!” ды зразумець, што адбываецца, хваля вярнулася і пацягнула мяне ў адкрыты акіян. Я стаў адчайна прабівацца назад да берага. Са страхам думаць, ці ўбачу я хоць некалі родны дом ды сяброў. Шкадаваць, што я мог бы абыходзіцца лепш з маёй малодшай сястрычкай, калі быў хлопчыкам. І толькі калі я страціў усякую надзею, хваля схлынула і пакінула мяне на пяску, распластанага ў позе марской зоркі. Я падняўся на ногі, глянуў назад — і ўбачыў, што змагаўся за сваё жыццё на паўметровай глыбіні. Я пабрыў да берага, апрануўся, прычыкільгаў назад і зрабіў выгляд, што проста ў захапленні ад купання ў моры.

І цяпер мы абмяркоўвалі нашу вандроўку так, нібыта збіраліся сядзець у рацэ кожны ранак да абеду.

Джордж сказаў, што будзе так прыемна свежым ранкам прачнуцца ў чоўне і адразу ж даць нырца ў празрыстую ваду. Гарыс заўважыў, што лепшага сродку на апетыт перад сняданкам чалавецтва не ведае. І дадаў, што купанне заўжды будзіць у ім апетыт. Калі купанне прывядзе да таго, — запярэчыў Джордж, — што Гарыс

будзе есці яшчэ больш, чым трушчыць цяпер, дык ён, Джордж, катэгарычна супраць, каб Гарыс нават набліжаўся да вады.

Джордж нагадаў, што мы й без таго будзем выжыльвацца, прычым супраць плыні, уверх па Тэмзе, каб давалачы неабходную Гарысу купу харчоў.

Я запырачыў Джорджу: якая ж гэта будзе радасць — чысты і свежы Гарыс у чоўне, нават калі нам давядзецца ўзяць з сабой яшчэ парачку цэнтнераў правянту. Джордж знайшоў рацыю ў маіх словах і больш супраць заплываў Гарыса не выказваўся.

Урэшце ўсе мы пагадзіліся: каб не прымушаць нікога чакаць, возьмем тры купальныя ручнікі.

Наконт вопраткі Джордж зазначыў, што па два фланэлевыя гарнітуры на чалавека хопіць, бо мы будзем па меры забруджвання самі мыць іх у Тэмзе. Мы пацікавіліся, ці спрабаваў ён хоць раз памыць фланэльку ў рацэ, і Джордж адказаў, маўляў, сам — дык не, але ведае пару хлопцаў, якія мылі, прычым досыць паспяхова. Гарыс і я далі слабіну, на імгненне нам падалося, што Джордж ведае, пра што кажа. Паверылі, быццам тры прыстойныя джэнтльмены без асаблівага становішча і ўплыву ў грамадстве, без досведу ў пранні, уласнымі рукамі пры дапамозе абмылка здолеюць вымыць свае кашулі ды нагавіцы ў Тэмзе.

Потым (калі, натуральна, было запозна) мы зразумелі, што Джордж быў звычайным пустабрэхам, які ні халеры не цяміць у мыціці вопраткі. Бачылі б вы гэтыя гарнітуры пасля Тэмзы! Але мяне яшчэ да вандроўкі, як пішуць у бульварных раманах, мучылі цьмяныя сумненні.

Джордж добра насцярожыў нас, калі сказаў, што на выпадак *оверкіля* трэба ўзяць на запас паболей бялізны ды купу шкарпэтак. А таксама прыхапіць гору анучаў, каб выціраць імі мокрыя месцы, якія апынуліся ў вадзе. Ды не забыць пару зменных чаравікаў, разам з вяслярнымі туфлямі, калі нам заманецца іх абуць — пасля таго як перакулімся.

РАЗДЕЛ IV

*Харчовая праблема. — Скажы парафінаваму алею “не”. —
Перавагі сырнай сабойкі. — Замужняя жанчына ўцякае
з дому. — Запасы на выпадак, калі ўсё-такі перакулімся. —
Я пакуюся. — Круты нораў зубных шчотак. — Джордж
з Гарысам пакуюцца. — Паскудныя паводзіны Манмаран-
сі. — Мы кладзёмся спаць.*

Потым мы абмеркавалі меню. Джордж сказаў:

— Пачнём са сняданкаў.

Джордж — чалавек сістэматычны.

— Для сняданкаў нам спатрэбіцца патэльня.

Гарыс запырачыў, што патэльня — цяжкастраўны прадукт, але мы палічылі гэтую рэмарку за кепскі жарт, і Джордж працягнуў:

— Запарнік, чайнік, плітка на метылавым спірце...

— І ніякага алею! — дадаў Джордж і зірнуў на нас са значэннем. Гарыс і я кіўнулі.

Узяўшы колісь у вандроўку плітку на парафінавым алеі, мы потым далі зарок, што гэта быў першы і апошні раз.

Той тыдзень мы ўсё роўна як жылі на нафтаперагонным заводзе. Парафінавы алей пратачаўся паўсюль. Я ніколі не думаў, што ён такі ўсюдыісны. Мы хавалі яго на носе, але ён урываўся й на карму. Алей насычаў усю прастору чоўна і ўсё рэчы па дарозе. Потым алейны водар пратачыўся ў раку, напаіў сабою навакольную прыроду і спаскудзіў паветра. Часам дзьмуў алейна-ўсходні вецер, а пасля мяняўся на алейна-заходні, потым рэй вёў паўночна-алейны брыз і зрэшты — паўднёваалейная марынада. Было неістотна, ці паветраныя масы даляталі да нас са снягоў Арктыкі, ці са спясочаных пустэльніў Арабіі, — усе яны прыходзілі, набрынялыя парафінам.

Алей падняўся ўгору і забрыдзіў заход сонца. Месяцовая дарожка стоадсоткава складалася з парафіну.

Каб пазбыцца алею, мы ўцяклі ў Марлоў. Пакінуўшы човен ля моста, мы далі драпака па цэнтральнай гарадской алеі. Але й тут... ён дыхаў нам у спіну. Паветра ўсяго горада проста напаілася алеем. Мы мінулі цвінтар, і нам падалося, што людзей у Марлоў хаваюць проста ў алеі. Галоўная вуліца смярдзела парафінам, ажно зрабілася цікава, як жа тут выжываюць мясцовыя жыхары. Потым мы брылі па Бірмінгемскім тракце, але адна трасца — навакольныя вёскі таксама патаналі ў алеі!

У канцы вандроўкі апоўначы мы сабраліся ў чыстым полі ля разгалістага дуба і пакляліся ўсім святым (увесь мінулы тыдзень мы кляліся шараговымі клятвамі абывацеля, але ў цяперашнюю прысягу пастараліся ўкласці ўсё наша красамоўства) — больш ніколі-ніколі, нізавошта не браць з сабою ў вандроўкі парафінавы алей, хай яго няхай, хрэн яму ў вочы, хіба што з медыцынскімі мэтамі.

Вось як сталася, што гэтым разам мы зрабілі свой выбар на карысць дэнатуратавага спірту. Хаця тое яшчэ паскудства. Давядзецца есці дэнатуратавы хлеб і дэнатуратавы пірог. Ды ўсё-ткі чалавечы арганізм лепш стравуе дэнатурат, чым парафін.

Яшчэ для сняданку Джордж прапанаваў яйкі і бекон — іх лёгка гатаваць. А таксама саланіну, гарбату, хлеб з маслам і сочывам. Для другога сняданку падыдзе салодкае печыва, зноў жа саланіна, хлеб з маслам і сочывам... Але ж — ніякага сыру!

Сыр, як і алей, занадта ўсюдыісны. Ён мае амбіцыі завалодаць светам. Ён пратачаецца на карму і надае сырнага водару ўсім іншым прадуктам. Ты ўжо не адрозніваеш: ці ты ясі шарлотку, швабскія кілбаскі ці суніцы з вяршкамі. Усё смакуе як сыр. А паху — аж занадта!

Памятаю свайго таварыша, які купіў пару сырных галоваў у Ліверпулі. Тое былі першакласныя галовы: спелыя, сакавітыя і духмяныя — на дзвесце конскіх сілаў кожная. Пах ад іх разносіўся пяць кіламетраў навакол ды мог збіць з ног чалавека ў радыусе дваццаці метраў.

Тады я быў у Ліверпулі, і мой таварыш папрасіў мяне прыхапіць іх у Лондан, паколькі сам ён затрымліваўся на дзень-два, а сыру нельга захоўвацца ў цяпле так доўга.

— Ды з прыемнасцю, даражэнькі, — адказаў я, — са шчырай душою!

Я завітаў па сырныя галовы і занёс іх у кэб. Гэта быў падзанняпалы ўжо транспарт, які цягнуў самнамбулічны здэхаля з дрыготкай у нагах, чый гаспадар-рамізнік у запале красамоўства аднойчы назваў яго “мой конік”. Я паклаў сыр на гару. З цяжкасцю зрушыўшыся, наша

каламажка натужліва набрала прымальную для асфальтаўкладнай машыны хуткасць. Да павароту наш “конік” рухаўся трохі хутчэй, чым труп на катафалку. Аднак за паваротам вецер змяніў кірунак — і дзьмухнуў сырам у бок нашага буцэфала. Пырхаючы ад страху, той прыпусціў пяць кіламетраў на гадзіну. А вецер па-ранейшаму нам спадарожнічаў. Яшчэ да таго, як мы дасягнулі канца вуліцы, колішні здэчала развіў хуткасць у сем кіламетраў на гадзіну, пакідаючы бадзёрых калек і жвавых бабулек на другім і трэцім месцах адпаведна.

Каб спыніць калымагу ля вакзала, спатрэбіліся два грузчыкі і сам рамізнік. І я не ўпэўнены, што яны б далі рады, калі б урэшце адзін з грузчыкаў не здагадаўся падпаліць ля конскай храпы кавалак абгорткавай паперы.

Я купіў квіток і з сырам у руках ганарліва пакрочыў на платформу. Людзі пашанотна расступаліся перада мною. Цягнік стаяў набіткаваны пасажырамі. У маім купэ ўжо сядзела сем чалавек. Адзін сварлівы спадар у пахілым веку паспрабаваў быў мяне не пусціць, але я ўсё роўна ўшыўся ўсярэдзіну. У купэ я паклаў сыры на сетку для рэчаў, праціснуўся між пасажыраў і з прыязнай усмешкай сказаў, што сёння надзіва спякотны дзень. Мінула пару хвілін — і спадар у пахілым веку зноў пачаў выказваць неспакой.

— Тут такая задуха! — сказаў ён.

— Хоць сякеру вешай, — пацвердзіў ягоны сусед.

Яны абодва сталі чыхаць. На трэцім чыху яны ўсё скемілі ды без лішніх словаў выскачылі вонкі. Потым паднялася мажная матрона і сказала, маўляў, сорам і ганьба гэтак здэкавацца з прстойных людзей.

Сабраўшы торбу і восем пакункаў, яна знікла таксама. Чацвёрта іншых пасажыраў пасядзелі сабе, ажно пакуль самавітага выгляду джэнтльмен, які чымсьці нагадваў супрацоўніка рытуальнай канторы, не сказаў, што гэты пах нагадвае яму мёртвых немаўлят. І тады астатнія тры пасажыры, адначасна кінуўшыся з купэ, пабіліся аб дзвярны вушак.

Я ўсміхнуўся чалавеку ў чорным і сказаў, што цяпер купэ належыць толькі нам. Ён прыязна ўсміхнуўся і заўважыў, што людзі часта падымаюць гвалт дзеля драбязы. Але з цягам падарожжа ён неяк дзіўна пашарэў. У Кру я запрасіў яго выпіць па чарачцы. Ён прыняў запрашэнне. Мы працярэбіліся ў вагон-рэстаран, дзе нам давалося хвілін пятнаццаць уздыхаць, грукаць касцяшкамі па сталы і круціць нашымі парасонамі, перш чым маладая кельнерка падышла ды запытался, чаго мы жадаем.

— Вам што? — пацікавіўся я, павярнуўшыся тварам да майго спадарожніка.

— Мне, калі ласка, патройную порцыю брэндзі, — адказаў ён.

Выпіўшы сваю порцыю, спадар у чорным ціхенька вылузнуў вонкі. І ў наша купэ больш не вяртаўся. Можна быць, даплаціў розніцу і паехаў першым класам.

Нягледзячы на тое, што цягнік ехаў набіткаваны людзьмі, ад станцыі Кру я атрымаў купэ на аднаго. Калі мы спыняліся на станцыях, людзі, згледзеўшы пустое купэ, імгненна кідаліся да мяне.

“Марыя! Хутчэй сюдой, тут шмат месцаў!”, “Заходзім, Том, заходзім!” — крычалі яны. І спышаліся, цягнучы важкія торбы. І ціскаліся, каб патрапіць у вагон як

найхутчэй. Першы чалавек адчыняў дзверы купэ і тут жа саслізгваў з прыступак назад ды завальваўся на рукі людзей, якія яго падпіралі з тылу. І тады ўжо яны ўсім натоўпам ўрываліся ў купэ, ветрылі носам, а потым адно за адным давалі драпака ў іншыя вагоны або плацілі розніцу і пераходзілі ў першы клас.

У Юстане я завёз сыр да хаты майго таварыша. Калі яго жонка зайшла ў гасцёўню, то стала прынюхвацца. Потым сказала:

— Што здарылася? Толькі гавары праўду!

Я адказаў:

— Гэта сыр. Том купіў яго ў Ліверпулі і папрасіў прывезці.

Я дадаў, што яна, пэўна, разумее, што я не маю да гэ-тага ніякага дачынення. Жонка Тома адказала, што не сумняецца ў гэтым, а вось мужа пасля вяртання чакае сур'ёзная размова.

Мой таварыш затрымаўся ў Ліверпулі даўжэй, чым меркаваў. І праз тры дні яго адсутнасці мяне паклікала ягоная жонка. Яна сказала:

— Што дакладна сказаў Том пра тыя сыры?

— Прасіў захоўваць іх у вільготным месцы, і каб ніхто іх не чапаў.

Яна адказала:

— Нікому ў галаву й не прыйдзе іх чапаць. Скажы, ці ён нюхаў іх?

Я адказаў, што, мабыць, нюхаў, і дадаў, што, напэўна, Том мае да гэтых сыроў моцную прывязанасць.

— Слухай, Том не надта засмуціцца, калі я дам хлопцам адзін залаты й папрашу іх гэты сыр закапаць?

Я адказаў, што тады, мабыць, усмешка радасці больш ніколі не расквеціць твару яе мужа.

Тут жанчыне прыйшла ў галаву ідэя. Яна сказала:

— А ты, ці не мог бы ты ўзяць сыр на захаванне? Можна, я дашлю яго табе?

— Васпані! — трымаў водпаведзь я. — Як да мяне, дык мне сырны водар даспадобы. Азіраючыся назад, мушу сказаць, што ліверпульскае падарожжа з сырнымі галовамі сталася феерычным завяршэннем маіх прыемных выходных. Разам з тым, жывучы побач з іншымі людзьмі, мы павінны з імі лічыцца. Рэч у тым, што жанчына, пад чым дахам я маю гонар пражываць, — удава і, наколькі мне вядома, у дадатак сірата. Яна выказвае магутную неахвоту, каб ёй нехта, паводле яе словаў, “наносіў крыўду”...

Так, я ўжыў усё сваё красамоўства:

— ...Васпані, прысутнасць сыра вашага мужа ў яе доме, — а я гэтак інстыктыўна адчуваю, — можа, якраз лічыцца нанясеннем такой крыўды. А пра сябе катэгорычна скажу, што ніколі не крыўдзіў удоваў і сірот.

— Добра-добра... — адказала жонка майго таварыша, падымаючыся. — Што тут скажаш? Пакуль гэты сыр не з’ядуць, трэба забіраць дзетак і пераязджаць у гатэль. Я адмаўляюся жыць разам з ім пад адным дахам!

Жонка таварыша датрымалася слова, пакінуўшы ў доме гаспадарыць працаўніцу-падзёншчыцу, якая на пытанне, як яна трывае гэты смурод, няўцямна перапытвала: “Які смурод?” Калі працаўніцу падвially ўшчыльную да сырных галоваў і папрасілі ўдыхнуць на ўсе застаўкі, дык яна сказала, што, маўляў, зветрыла далікатны

дынны водар. То-бок былі ўсе падставы меркаваць, што сырны мікраклімаат гэтага дома прынясе той працаўніцы мінімальную шкоду, і таму яе пакінулі на варце.

Рахунак за гатэль дасягнуў пятнаццаці залатых. Мой таварыш, як след усё палічыўшы, выснаваў, што сыр абышоўся яму ў восем з паловай фунтаў стэрлінгаў. Так, яму вельмі падабаецца сырны скрылік на сняданак, але ж не такім коштам!

Урэшце мой таварыш вырашыў пазбыцца галоваў. Ён выкінуў іх у канал, але мусіў вылавіць назад, бо сталі абурацца лодачнікі. Яны сцвярджалі, што ад сыру сталі множыцца прыпадкі агульнай млявасці. І тады, адной цёмнай ноччу, мой таварыш падкінуў сырныя галовы ў акруговы морг. Аднак там іх знайшоў судовы медэксперт і ўсчаў вялікі вэрхал. Ён казаў, што супраць яго плятуцца інтрыгі, бо нехта хоча ажывіць нябожчыкаў і тым самым пазбавіць яго заробку.

Мой таварыш урэшце пазбыўся сыру, узяўшы галовы ў прыморскі гарадок і закапаўшы іх на пляжы. Неўзабаве гарадок здабыў рэпутацыю курорта. Адпачывальнікі казалі, што раней не заўважалі, наколькі насычанае тут паветра, а сухотнікі ды астматыкі валілі туды валам.

Дарма што я сырная душа, я лічу — Джордж меў рачыю, калі казаў, што сыру нам браць не варта ні грама.

— Чаяванняў ладзіць не будзем, — сказаў Джордж (у гэтую хвіліну Гарыс пабляднеў). — Але будзем есці як след а сёмай: тут табе разам узятыя полудзень, адвячоркавая гарбата ды вячэра.

Гарыс крыху вярнуўся да колеру. Джордж прапанаваў захапіць мяса, салодкіх пірагоў з садавіновым

начыннем, вьндліны, памідораў, садавіны і ўсякай зеляніны. З напояў возьмем Гарысавай вязка-густой бурды. Яе можна мяшаць з вадою і называць гэта ліманадам. А таксама шмат гарбаты і пляшку віскі, як дадаў Джордж, “на выпадак, калі мы ўсё-такі перакулімся”.

Гэты Джордж проста носіцца са сваім оверкілем, як дурань з дзвярмі. Як на мяне, дык з такім “перакуленым” настроем ісці ў вандроўку небяспечна.

Але я ўсцешыўся, што мы захопім віскі.

Віна ці піва вырашылі не браць. Цягнуць іх у вялярскія вандроўкі — яшчэ адна канцэптуальная памылка. Яны робяць вас млявым, а вашы рухі заповоленымі.

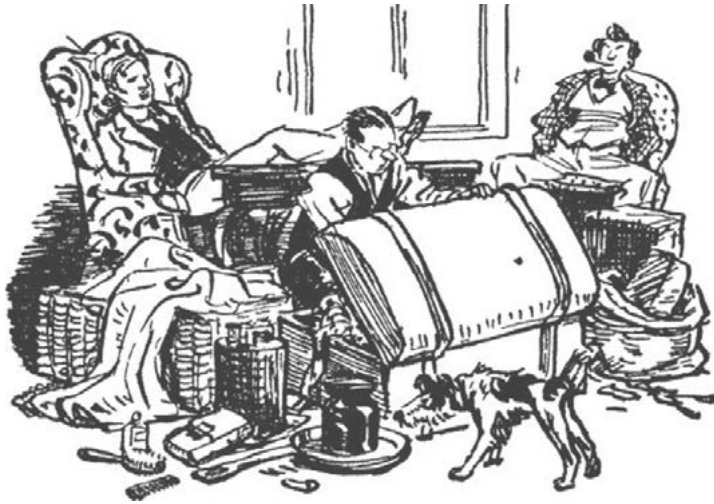
Шклянка віна ўвечары, калі вы валэндаецеся па горадзе і казеліце вочы на дзяўчат, — яшчэ туды-сюды, але барані вас божа піць віно, калі сонца пячэ вам галаву, а справаў трэба зрабіць яшчэ шмат.

Перш чым адвітацца тым вечарам, мы накідалі спіс рэчаў, якія трэба ўзяць з сабою, — досыць даўжэзны спіс.

Наступнага дня — а была пятніца — мы прынеслі ўсе рэчы і ўвечары зноў сабраліся, каб спакавацца. Мы прыдбалі вялізны скураны сакваяж для вопраткі і парачку кашоў для харчу і кухонных прыладаў. Мы перасунулі стол да акна, скінулі ўсё пасярод гасцёўні ў купу, селі вакол і сталі прыглядацца.

Я сказаў, што спакую ўсё.

Увогуле я ганаруся тым, як умею пакавацца. Пакаванне — адно з тых умельстваў, якімі я, на маю думку, валодаю лепей за ўсё астатняе чалавецтва (мне нават самому дзіўна, як шмат налічваецца такіх умельстваў).

Я пераканаў Джорджа і Гарыса і сказаў, хай лепей яны пакінуць усе зборы на мне. Яны так хутка пагадзіліся з маёй прапановаю, ажно зрабілася ніякавата. Джордж узяў люльку і расхамячыўся на фатэлі, а Гарыс закінуў ногі на стол і запаліў цыгару.

О, не гэтак я ўсё сабе ўяўляў! Я меркаваў, што буду кіраваць працэсам, а Гарыс і Джордж зробіцца маімі падначаленымі. Раз-пораз я б адпіхваў іх убок і прыгаворваў: “Ды не так!”, “Дай я сам!”, “Бачыш, як проста?” Я настаўляў бы і напраўляў бы іх, скажам так.

Але яны ўсё зразумелі не так, я ажно ўззлаваўся. Нічога мяне так не злуе, як бачыць, што іншыя сядзяць і калупаюцца ў носе, пакуль я выжыльваюся.

Колісь я жыву з чалавекам, які злаваў мяне гэтакім чынам. Ён узлягаў на канапе і гадзіна за гадзінай назіраў, як я нешта раблю, праводзячы вачыма кожны мой рух

і кожнае мае найменшае перасоўванне па гасцёўні. Пры гэтым ён казаў, што яму даспадобы назіраць, як я ўвіхаюся. Ён казаў, што гэта прымушае яго думаць, што жыццё не пустапарожня мроя, ад якой адно пазяхаюць і летуценяць, а сапраўды годны вычын са сваімі абавязкамі і руплівай працай. І што ён здзіуецца, як гэта ён жыве да мяне, не маючы магчымасці паназіраць, як працуюць іншыя людзі.

Але я зусім не такі. Я не магу спакойна сядзець і глядзець, як іншы чалавек напружвае жылы. Мне карціць падскочыць і кіраваць працэсам. Пахаджаючы з рукамі ў кішэнях, я казаў бы яму, што і як рабіць. Нічога не магу з сабой зрабіць, такі ўжо я чалавекалюбны працаголік...

Я прамаўчаў і працягваў пакавацца. А пакаваўся я значна даўжэй, чым меркаваў напачатку. Урэшце я скончыў набіваць сакваяж і, сеўшы на яго зверху, стаў зашпільваць папругі.

— А чаравікаў браць не збіраешся? — запытаў Гарыс. Азірнуўшыся, я ўбачыў, што забыў абутак.

У гэтым увесь Гарыс. Сказаць мне пра чаравікі да таго, як я наладаваў і зашпіліў сакваяж, ён не мог. Тут засмяўся Джордж адным са сваіх самых раздражняльна-бессэнсоўных, тупалобна-дубаломных смяшкоў, ад якіх я проста звярэю.

Я расшпіліў сакваяж і запакаваў чаравікі. І толькі сабраўся зашпіляць яго, як у галаву мне стрэліла жажлівая пытанне. Ці ўзяў я зубную шчотку?

Не ведаю, чаму гэтак адбываецца, але я ніколі не памятаю, ці спакаваў зубную шчотку. Думка пра шчотку

зубным бодем пераследуе мяне ў вандроўках і псуе жыццё. Мне сніцца, што я яе не ўзяў — я прахоплюваюся ў поце, ускручваюся з ложка і палюю на яе. І гэтак, зранку, я ўпакоўваю яе яшчэ да таго, як пачысціў зубы, і мушу зноў усё распакаваць, каб узяць яе, а яна заўжды апынаецца на самым дне, і потым я дастаю яе і забываю зноў, і ў самы апошні момант мушу ляцець на другі паверх, каб захапіць з сабою і несці да вакзала, загорнутую ў насоўку.

Вядома ж, я мусіў ператрусіць усе рэчы — і вядома ж, ніякай шчоткі не знайшлося. Я вярнуў усе рэчы да стану, у якім яны перабывалі да стварэння свету, калі панавалі хаос і была цемра над безданню. Я сямнаццаць разоў натрапляў на шчоткі Гарыса і Джорджа, але ж на сваю — скуля! Я дастаў усё назад, усе рэчы, адну за адной. Браў у рукі кожную і абмацваў яе. Урэшце знайшоў шчотку ў чаравіку. І спакаваў усё яшчэ раз.

Калі я скончыў, Джордж спытаў, ці ўзяў я мыльніцу. Я адказаў, што пляваць. Я захлопнуў сакваяж і зашпіліў яго на папругі, і тут зразумеў, што забыў усярэдзіне свой капшук для тытуню і давядзецца усё расшпіляць нанова.

Сакваяж быў канчаткова зашпілены а палове на адзінаццатую. Мне засталася спакаваць кашы. Гарыс зазначыў, што нам трэба было пачынаць пакавацца як найменей за дванаццаць гадзін да адпраўлення, і дадаў, што лепей будзе, калі ўсё дапакуюць яны з Джорджам. Я пагадзіўся і ўсеўся, а яны ўзяліся за працу.

Пачалі яны ў ахвотку, яўна жадаючы прадэманстраваць, як належыць пакавацца. Я ж не рабіў ніякіх заўваг — адно сядзеў і чакаў.

Калі Джорджа павесяць, Гарыс зробіцца найгоршым пакавальнікам у свеце. Я глянуў на гару талерак, кубкаў, імбрыкаў, пляшак, слоікаў, пірагоў, спіртовак, тартоў, памідораў і ўсяго ўсялякага ды адчуў, што развязка блізкая.

Я не памыліўся. Для пачатку яны разбілі кубак. Але гэта быў толькі пачатак. Яны зрабілі гэта, каб прадэманстраваць, на што здатныя і як могуць зацікавіць публіку.

Тут Гарыс паставіў сунічнае сочыва на памідоры і расціснуў іх, так што ім з Джорджам давалося даставаць таматную пасту чайнай лыжачкай.

Потым прыйшла чарга Джорджа. Ён растаптаў масла. Я нічога не сказаў, адно падышоў бліжэй і, сеўшы на край стала, стаў назіраць. Гэта раз'юшыла іх значна больш за любыя абразы і праклёны. Гэта ўзнервала іх: яны тапталіся па рэчах, забывалі іх за спінай, і калі трэба было, дык не маглі нічога знайсці. Яны паклалі пірог на дно, а ўсе цяжкасці — на гару. Пірог ператварыўся ў кашу.

Яны рассыпалі соль, паразмазвалі паўсюль масла. Я й не ведаў, што масла за няшчасныя тры шылінгі можна размазаць па такой вялікай паверхні. Потым Джордж адляпіў масла ад падэшвы пантофлі і яны ўдвух пнуліся запхнуць яго ў чайнік. Масла не лезла, бо тое, што ўжо было там, не хацела вылазіць вонкі. Урэшце яны гэтае нешта выкалупалі і паклалі на крэсла. Тым часам Гарыс сеў на масла і масла прыліпла да яго азадка, а яны шукалі яго па ўсім пакоі.

— Мамай і таткам клянуся, я клаў яго на крэсла! — сказаў Джордж, аглядаючы пустое месца.

— Я бачыў таксама, якую хвіліну таму, — пацвердзіў Гарыс.

Шукаючы, яны шныралі па ўсіх кутах гасцёўні. Сустрэліся ўсярэдзіне. Перазірнуліся.

— Нешта неймавернае! — сказаў Джордж.

— Містыка дый годзе! — дадаў Гарыс.

Потым Джордж аббег Гарыса і ўбачыў імбрык.

— Ну, ты даеш! Масла тут і было ўвесь гэты час! — выгукнуў абурана ён.

— Дзе? — крыкнуў Гарыс, круцячыся вакол сваёй восі.

— Ды стой ты на месцы! — гыркнуў той, скачучы за ім.

Яны выкалупалі масла і пасля запхнулі яго ў запарнік.

Ясная рэч, Манмарансі не застаўся ўбаку. Галоўная мроя Манмарансі ў жыцці — гэта заступаць людзям дарогу і каб за гэта яго моцна лаялі. Калі ён можа пратачыцца ў якое-небудзь месца, дзе яго ніхто не хоча бачыць, дзе ён зробіцца аб'ектам усеагульнага раздражнення, давядзе людзей да шалу і прымусіць кідацца яму ў галаву цяжкімі прадметамі, — у гэтую, і толькі ў гэтую хвілю Манмарансі адчувае, што дзень мінуў недарэмна.

Каб на яго натыкаліся, каб яго клялі гадзіну навывёт — вось ягоная мроя над мроямі й жыццядайная крыніца чыстай асалоды. Калі план Манмарансі здзяйсняецца, яго фанабэрыя не ведае межаў.

Манмарансі прыйшоў і сеў акурат на тое месца, дзе меркавалася складаць спакаваныя рэчы. Ён быў цалкам перакананы, што калі Гарыс ці Джордж працягваюць

свае рукі ў пошуках чаго-небудзь, дык ім абавязкова патрэбны ягоны халодны й мокры нос.

Манмарансі залез лапай у сочыва. Схапіў зубамі чайныя лыжачкі. Абышоўся з лімонамі, як з пацукамі, — залез у кош і прыдушыў траіх, перш чым Гарыс паспеў выгнаць яго ўдарам патэльні.

Гарыс сказаў, што гэта я падбухторваю сабаку. Глупства! Такія экзэмпляры, як Манмарансі, не маюць патрэбы ў падбухторваннях. Шкадлівасць у іхняй крыві.

Пакаванне скончылася а палове на першую ночы. Гарыс сеў на вялікі кош і выказаў надзею, што нічога не разбілася. Джордж сказаў, што калі нешта разбілася, дык хай сабе трохі пабудзе разбітым. Гэтая мудрасць, здаецца, вельмі прыпала яму да сэрца. Ён дадаў, што хоча спаць. Мы ўсе таксама гэта дадалі.

Той ноччу Гарыс застаўся ў нас.

Мы падняліся на другі паверх, кінулі манетку — і мне выпала спаць з Гарысам у адным ложку. Ён спытаўся, як мы яго падзелім:

— Джэй, на якім баку ты хочаш спаць?

Я адказаў, што кручуся з боку на бок. Гарыс сказаў, што гэта кепскі жарт.

Джордж запытаўся:

— Хлопцы, а якой вас будзіць?

— А сёмай, — буркнуў Гарыс.

Я запырачыў: не, а шостаі — мне трэба напісаць пару лістоў.

Пасля кароткай спрэчкі мы прынялі саламонава рашэнне.

— Джордж, абудзі нас а шостаі трыццаць, — папрасіў я.

Джордж нічога не адказаў. Мы падышлі, каб зірнуць, што з ім. Ён ужо спаў. Тады мы паставілі таз з вадой на месца, дзе ён мусіць паставіць ногі, калі прачнецца заўтра зранку, і пайшлі спаць таксама.

РАЗДЕЛ V

Нас будзіць спадарыня Попетс. — Абібок Джордж. — Выбрыкі прагнозу надвор'я. — Наш багаж. — Усюдыісныя хлопцы. — Несанкцыянаваны мітынг. — Мы выязджаем з шыкам і прыбываем на вакзал Ватэрлоа. — Абыякавасць БЧ (Брытанскай чыгункі) да такой драбязы, як расклад цягнікоў. — Мы адчальваем.

А разбудзіла нас спадарыня Попетс:
— Маладыя людзі, ідзе на дзясятую!
— Хто куды ідзе?! — перапытаў, падскочыўшы ў ложку, я.

— Зараз дзевяць гадзін, — адказала спадарыня Попетс праз замочную адтуліну. — Мне падаецца, вы праспалі.

Я пабудзіў Гарыса і паведаміў яму навіну. Ён сказаў:

— Здаецца, ты хацеў падняцца а шостаў?

— Хацеў. І чаго ты мяне не пабудзіў?

— Ну а як я цябе пабуджу, калі ты не пабудзіў мяне?! — абурыўся Гарыс. — Цяпер у найлепшым

выпадку мы адчалім а дванаццатай. Дык нашто тады ўвогуле падымацца?

— Падём! Скажы яшчэ дзякуй! Бо калі б я цябе не падняў, ты праваляўся б у ложку ўсе два тыдні адпачынку!

У гэткай манеры мы гыркалі адзін на аднаго яшчэ колькі хвілін, аж пакуль нашу лаянку не перарваў неймаверны храп Джорджа. Упершыню за сённяшні ранак мы прыгадалі пра існаванне нашага сябра. Так-так-так... І гэты чалавек яшчэ пытаўся, а якой гадзіне нас пабудзіць!

Тут ён і ляжаў: на спіне, з разяўленым ротам ды сагнутымі каленамі.

Не маю паняцця, з якой прычыны, але выгляд іншага чалавека, які храпе ў ложку, калі сам я ўжо не сплю, даводзіць мяне да шаленства. Мне так балюча глядзець, як сонны чалавек прафуквае свае найкаштоўнейшыя гадзіны! Унікальныя моманты чалавечага існавання мантачацца на такую марную марнасць, як сон.

Якраз гэтакім чынам і ўзлягаў на ложку Джордж, адпрэчыўшы ў сваім бяздарным гультаяванні божы дар — абудзіцца да жыцця. Ягоны бяцэнны час, кажнюсенькая секунда-драбок, якія ён мусіў рупліва ашчаджаць ды скарыстоўваць, цяпер распушчаліся ў неварачі. Замест таго каб перабываць у душазгубным падабенстве смерці, Джордж мог бы трушчыць яечню з беконам, чухаць за вухам Манмарансі ці нават фліртаваць з пакаёўкамі.

Жудаснае адкрыццё агаломшыла нас з Гарысам увадначас. Мы адразу ж заключылі хаўрус, каб сумесна ўратаваць Джорджа. Мы адразу ж годна спынілі нашу

сварку, заўвіхаліся вакол Джорджа, сталі шпурляць у яго ўсякае-рознае шкумаццё. Гарыс пляснуў Джорджа пантофляй, а я гукнуў яму ў самае вуха.

Нарэшце той прачнуўся.

— Шотако?.. — прамармытаў ён і сеў на ложку.

— Падымайся, тупалобіна! — зароў Гарыс. — Ужо чвэртка на дзясятую!

— Чаго? — енчыў Джордж. Высунуўшыся з ложка, яго ногі адразу ж трапілі ў таз. — Хто, хай яго няхай, паставіў тут ваду?

Мы адказалі, што трэба быць зусім бязвокім, каб не заўважыць таза пасярод пакою.

Скончыўшы адзявацца і дайшоўшы да ранішняга туалета, мы прыгадалі, што нашы зубныя шчоткі, шчотка для абутку ды грабянец (ведаю-ведаю, гэтая зубная шчотка загоніць мяне ў магілу!) ляжаць у сакваяжы, і нам давядзецца клэпаць на другі паверх, каб выцягнуць іх. Урэшце мы пачысцілі зубы і спакавалі ўсё нова. І тут Джорджу спатрэбілася брытва. Мы запэўнілі яго, што адзін дзень можна перабыць непаголеным. Мы нізашто не будзем знарок дзеля яго — і такіх забывак, як ён! — зноў распакоўваць сакваяж.

Джордж сказаў:

— Не вярзіце чухні! Як я такі заняхаены магу паехаць у Сіці?

Вядома, з'яўленне парослага шчэцю Джорджа мусіць стаць праўдзівым выпрабаваннем для ўсёй дзела вой часткі Лондана. Але ж пакуты банкіраў нас не абыходзілі. Як заўважыў Гарыс у сваёй праставата-вульгарнай манеры: “Сіці-шміці, нічога яму не здарыцца!”

Мы спусціліся на сняданак. Манмарансі запрасіў развітацца двух іншых сабак, і яны ўтрох файна прабавілі час, зладзіўшы бойку на прыступках. Мы ўціхамірылі іх парасонам і селі пад'есці адбіўных ды халоднай цяляціны.

Гарыс зазначыў:

— З'есці добры сняданак — насампершая справа!

І пачаў з пары адбіўных, прыгаворваючы, што варта іх пакаштаваць, пакуль гарачыя, бо цяляціна можа й пакацаць.

Джордж ухапіў газету і прачытаў нам пра трагічныя здарэнні на вадзе. А таксама прагноз надвор'я, які прадракаў “дождж, пахаладанне, падвышаную вільготнасць”, а яшчэ ўсякія-розныя жахі ды вышуканыя пакаранні: “месцамі навальніцы, усходні вецер, зоны нізкага атмасфернага ціску ў Сярэдніх Графствах, уключаючы Лондан і Ла-Манш”. І наастачу — “падзенне ртутнага слупка”.

Я шчыра перакананы, што з усіх дурнотаў, якіх мы нахапаліся апошнім часам, самая шкодная — гэтак званы “прагноз надвор'я”. Ён дакладна ўгадвае толькі тое надвор'е, якое было ўчора ці колькі дзён таму. Але заўтрашняе ён прадракае з дакладнасцю да наадварот.

Памятаю, як аднойчы такім во прагнозам, вычытаным у мясцовай газеце, мы незваротна спаскудзілі военьскі адпачынак.

“Па краіне чакаюцца моцныя ападкі з бурай”, — паведамлілі нам зранку ў панядзелак, і мы скасавалі наш пікнік. Засталіся дома, чакаючы дажджоў. Людзі ехалі па вуліцы ў дрожках і кэбах, вясёлыя ды ўсцешаныя. З бяхмарнага неба свяціла сонца.

— Гуляйце-гуляйце... — казалі мы, гледзячы на іх праз акно. — Яшчэ пабяжыце дадому, адхапіўшы душ!

Мы ўявілі, якімі мокрымі зробяцца мінакі. Потым адышлі ад вокнаў і запалілі камін. Дасталі кнігі, гербары з водарасцямі й калекцыю ракавінак. Апоўдні, калі ў пакой паліліся сонечныя промні і зрабілася горача, мы зноў падумалі пра хуткія навальніцы й моцны дождж.

— Ат, дождж пойдзе пасля абеду, вось убачыце! — падбадзёрвалі мы адзін аднаго. — Шкада ўсіх гэтых вясёлых гулякаў, якія прамокнуць да рубчыка...

А першай гадзіне дня гаспадыня кватэры завітала да нас і пацікавілася, чаму такім пагодным дзяньком мы гібеем у хаце.

— Ой, не, дзякуй! — адказалі мы, пацэкваючы языком, як вялікія знаўцы. — Сёння мы дакладна нікуды не пойдзем. Прабачце, але пад дажджом нам мокнуць не хочацца!

Полудзень амаль мінуўся, аднак нічога не абяцала буры. Мы імкнуліся падбадзёрыць адзін аднаго дапушчэннем, што, маўляў, дождж абрынецца з яснага неба, калі людзі будуць збірацца ісці дадому, у час, калі ў іх не будзе ніякага прытулку, і яны прамокнуць наскрозь. Але да вечара не ўпала ніводнай кроплі, і гэтак завяршыўся цудоўны дзень ды наступіла пагодная ноч.

Наступным ранкам мы дазналіся, што сёння будзе “пагодны дзень, цёплае надвор’е”. Мы лёгка апрануліся ды выйшлі. І праз паўтары гадзіны пасля нашага выхаду выбухнуў моцны дождж ды залютаваў пранізлівы сівер! І гэтая салодкая парачка панавала цэлы дзень навывёт.

Мы вярнуліся дадому — прастуджаныя, скурчаныя ад рамагусу, — і адразу ж злеглі.

Не разбярэ-бярэ гэтае надвор'е. Асягнуць розумам ягоняя выбрыкі немагчыма. Ад барометраў таксама мала карысці — яны заблытваюць не менш за газетныя абяцанкі.

Адзін такі прыбор вісеў на сценцы оксфардскага гатэля, у якім я спыніўся леташняй вясною. Калі я зайшоў у вестыбюль, барометр паказваў “яснае надвор'е”. А знадворку — от хоць ты што! — ліла як з цэбра. Я ляпнуў па барометры — стрэлка скокнула ўгору і паказала “вельмі суха”. Хлопчык на пабягушках спыніўся ля мяне і сказаў, што барометр мае на ўвазе заўтра. Я заўважыў, мабыць, ён мае на ўвазе два тыдні назад. Але хлопчык заўпарціўся: не, заўтра.

Наступным ранкам я зноўку ляпнуў па барометры, і ён скокнуў яшчэ вышэй. У сераду я схадзіў і вытнуў прыбор яшчэ раз. Стрэлка стала аббягаць спярша сектар “ясна”, потым “вельмі суха”, аж пакуль урэшце не наблізілася да “вялікай сухмені”. Ды не зафіксавалася там на абмежавальніку — далей бегчы ўжо не было куды. Стрэлка зрабіла ўсё, што было ў яе змозе, аднак прыбор сканструявалі такім чынам, што без таго, каб не разбіць яго, было няможна прадказаць сухое надвор'е мацней. Мусіць, барометр хацеў працягнуць рух і прадказаць татальную засуху, знікненне водных запасаў з зямнога аблічча, сонечны апакаліпсіс, глабальны сухавей і да таго падобныя з'явы, але абмежавальнік прадухіліў гэтыя памкненні, і паказанні зафіксавалася на банальнай “вялікай сухмені”.

Тым часам дождж ператварыўся ў беспрасветную залеву. Праз паводку нізкія кварталы горада апынуліся пад вадой.

Хлопчык сказаў, што паказанні барометра прадракаюць, што некалі ў будучым абавязкова ўсталюецца цудоўнае сухое надвор'е, і прадэкламаваў вершык, які нашкрэбалі па-над механічным аракулам:

*Надвое бабка варажыла:
ці здырдзіцца, ці будзе жыва.*

Добрага надвор'я тым летам не ўсталявалася наагул. На маю думку, барометр меў на ўвазе наступную вясну.

А цяпер з'явіліся барометры новага ўзору, доўгія і прамыя. Я дагэтуль не магу разабрацца, што ў іх да чаго. Адзін канец паказвае ціск, які быў а дзясятай ранку ўчора, а другі — а дзясятай ранку сёння. Але вы, зразумелая рэч, так рана ўстаць не можаце. Гэтыя барометры надта дзіўныя: ціск падымаецца — слупок падымаецца. Ціск падае — слупок падымаецца. І калі ты паляскаеш па ім, дык ён увогуле перастае рэагаваць. Можна карэктаваць яго і паводле вашага размяшчэння над узроўнем мора, і паводле шкалы Фарэнгейта, але — от хоць ты што! — нават тады ён не скажа вам праўды.

Але каму ён трэба, гэты прагноз надвор'я?! Калі будзе непагадзь, дык навошта пра гэта ведаць загадзя і псаваць сабе настрой?

Адзіны прарок, які нам даспадобы, гэта дзядуля, які панурай раніцой — у час, калі нам асабліва хочацца, каб было сонца, — азірнуўшыся на далягляд і прафесійна прыгледзеўшыся, вымаўляе:

— Ат, дзетачка, усё распагодзіцца... Усё будзе добра, дзетачка.

“Ну, патрыярх, безумоўна, у курсе”, — думаем мы і, даючы яму дабрыдзень, пьем хвалу:

— Старажылы ведаюць усё!

І нават калі дзядуля памыліўся, бо ні чорта не распагодзілася, а наадварот — ліе дзень навылёт, мы захоўваем да яго прыязнае стаўленне.

“Ну, што тут паробіш! — разважаем мы. — Аксакал зрабіў усё, што мог”.

А вось стасоўна дзеда, які прадказвае кепскае надвор’е, мы гадуем толькі з’едлівыя і помслівыя думкі.

— Ну, што, распагодзіцца, як думаеце? — гучна пытаемся мы яго, праходзячы побач.

— Ой, не, дзетачка! Баюся, зацягнула тое неба на цэлы дзень... — адказвае ён, ківаючы галавой.

“Стары мухамор! — мармычам мы. — Ды што ён ведае?!”

Калі дзядулькавы прадказанні спраўджваюцца, мы раз’юшваемся нават больш. Бо гэты дзед, ведаючы ўсё ад пачатку, мусіў нешта ды зрабіць са сваімі прароцтвамі!

Гэтым адметным ранкам было надта сонечна і лагодна, каб са сваімі жахалкамі пра “падзенні ртутнага слупка”, “паветраныя масы, якія шырокім фронтам наступаюць на Паўночную Еўропу” і “падвышаны атмасферны ціск” Джордж здолеў нас засмуціць. Убачыўшы, што ўся ягоная прапаганда кепскага настрою пайшла Манмарансі пад хвост, Джордж скраў цыгарку, якую я скруціў для сябе, і збег на працу.

З'еўшы рэшткі сняданку, мы з Гарысам паперацягвалі багаж да ганка і сталі чакаць брычку.

От жа ж багажу ў нас паназбіралася! Туліўся тут вялікі скураны сакваяж. Торбы паменей, два кашы, вялікі скрутак лахманаў. Чатыры-пяць накідак ды пыльнікаў, парачка парасонаў, а таксама патэльня, якую на хуткую руку загарнулі ў прамысловую паперу. Горы майна, ажно нам з Гарысам зрабілася сорамна. Аднак, здавалася б, чаго тут саромецца?

Брычка пакуль не праязджала, але вулічныя хлопчыкі ўжо ўвіхаліся побач, спадзеючыся на захапляльнае прадстаўленне.

Першы прыбег Бігсаў хлопец. Бігс — наш зяленшчык. Яго найвялікшы дар — знаходзіць і браць сабе на

працу самых крымінальных і беспрынцыпных хлапцоў, якіх толькі выпрадукавала наша цывілізацыя. Калі ў нашым раёне адбываецца надзвычайнае здарэнне ці які закалот, мы адразу беспамылкова ведаем: гэта зрабіў новы Бігсаў хлопец. Мае сябры казалі ў адзін голас, што слыннае забойства на вуліцы Грэйт-Корам 1872 года — справа рук тадышняга Бігсавага хлопца. Калі б на перакрыжаваным допыце, на які ён быў пакліканы суседам з дома №19 на раніцу пасля забойства (і дзе да іх на прыступках далучыўся жыхар дома №21), ён не падаў свайго поўнага алібі, дык яму б свяціла шыбеніца. Тадышняга Бігсавага хлопца я не ведаю, але, мяркуючы па наступніках, я б на месцы следчых не надта верыў у тое алібі.

Бігсаў хлопец, як было сказана раней, прыбег. Здавалася, калі ён толькі трапіў нам на вока, дык вельмі спяшаўся. Аднак, кінуўшы позірк на Гарыса, мяне, Манмарансі ды нашыя рэчы, запаволіў хаду і вылупіў вочы. Мы з Гарысам скасавурыліся на хлопца. Нашы пагардлівыя зіркі маглі абразіць любую хоць трошкі чуллівую натуру, але Бігсавы хлопцы, як вядома, не з такоўскіх. Хлопец стаў як слуп, пару метраў ад прыступак нашай камяніцы. Абапёршыся на агароджу й выбраўшы сцяблінку пажавець, ён глядзеў на нас. Ён відочна хацеў пабачыць увесь спектакль цалкам.

У гэты момант хлопчык, працаўнік “Садавіны-гародніны”, ішоў па другім баку вуліцы. Бігсаў хлопец гукнуў яму:

— Кватэра сорок два з першага паверха пераязджае!

Хлопец з “Садавіны-гародніны” перабег на супрацьлеглы бок і заняў пазіцыю на другім баку сходаў. Потым

маладзён з абутковай крамы запыніў крок і далучыўся да Бігсавага хлопца. Тым часам галоўны па пустых бутэльках у бары “Карвет” займаў на тратуары пазіцыю незалежнага назіральніка.

— Яны ўжо дакладна не памруць з голаду! — прамовіў маладзён з абутковай крамы.

— А што ты хацеў... Трэба сёе-тое прыхапіць з сабой, калі хочаш пераплысці Атлантыку на звычайным чоўне, — адгукнуўся галоўны па пустых бутэльках.

— Яны не едуць праз Атлантыку, — перарваў іх Бігсаў хлопец. — Яны едуць у Афрыку шукаць доктара Лівінгстона.

Тым часам назбіраўся такі сабе невялічкі несанкцыянаваны сход, і ўсе былі адно аднаго, што ж здарылася. Першая партыя (маладыя ды гарачыя) трымалася думкі, што тут гуляюць вяселле, і паказвалі на Гарыса, маўляў, вось і жаніх. Тады як старэйшая, больш уважана частка публікі схілялася да ідэі, што ладзяць пахаванне, ды паказвала на мяне, глядзіце, вось брат нябожчыка.

Урэшце пад’ехала пустая брычка. Як правіла, калі не трэба, дык пустыя брычкі гойсаюць тут з частатой тры штукі на хвіліну. Кружляюць без пасажыраў і ствараюць заторы.

Мы спакавалі ў брычку ўсе нашыя транты, уключна з намі самімі. Выкінулі парачку сяброў Манмарансі, якія, відаць, пакляліся, што ніколі і нізашто не кінучь свайго таварыша. Урэшце мы выехалі з вуліцы пад ухвальнае галашэнне публікі, а Бігсаў хлопец шпурнуў у нас моркву — на шчасце.

На вакзал Ватэрлоа мы прыбылі аб адзінаццатай і запыталіся, з якой платформы адпраўляецца цягнік на адзінаццаць-нуль-пяць. Натуральна, ніхто не ведаў. На Ватэрлоа ніхто ніколі не ў курсе, з якой платформы мусіць адправіцца патрэбны цягнік ці куды паехаў цягнік, які ўжо адправіўся. Тут ніхто не ведае хоць што-небудзь пра цягнікі.

Насільшчык, які ўзяў нашыя рэчы, выказаў дапушчэнне, што цягнік адправіцца з другой платформы. Аднак жа другі насільшчык, з якім мы абмеркавалі гэтае пытанне, сказаў, што чуў пагалоску, быццам цягнік на нуль-пяць адпраўляецца з першай платформы. Начальнік станцыі, у сваю чаргу, быў перакананы: цягнік адправіцца з платформы для прыгарадных маршрутаў.

Каб пакласці канец дыскусіі, мы падняліся на другі паверх і спыталіся напразткі ў начальніка бюро даведак. Той паведаміў, што якую хвіліну назад сустрэў аднаго чалавека, які сказаў яму, маўляў, патрэбны нам цягнік паедзе з трэцяй платформы. Мы пайшлі на трэцюю платформу, дзе чарговыя эксперты Брытанскай чыгункі паведамілі, што, на іх думку, тут, хутчэй за ўсё, ходзіць саўтгэмптанскі хуткасны ці ўіндзарская вузкакалейка, але дзвесце працэнтаў, што тут блізка няма аніякага цягніка на Кінгстан. Але ж галаву на адсячэнне, што гэта менавіта так, яны не дадуць.

Пасля чаго наш насільшчык сказаў, што, мусіць, наш цягнік адпраўляецца з верхняй платформы, і яму падаецца, ён ведае, пра які цягнік гаворка. Мы падняліся на гэтую платформу. Там убачылі машыніста і запыталі, ці не едзе ён на Кінгстан. Ён адказаў, што да канца не

ўпэўнены, але хутчэй не, чым так, і ў любым разе ён адназначна не адзінаццаць-нуль-пяць на Кінгстан. Яму здаецца, што ён — дзевяць-трыццаць-дзве на Вірджынія Ўотэр, ці ў скрайнім выпадку дзесяць-нуль-нуль на выспу Ўайт, ці некуды ў тым кірунку... І калі мы даедзем да канцавога прыпынку, дык, пэўна, зарыентуемся на месцы. Мы сунулі яму ў руку паўзалатоўкі і папрасілі стаць адзінаццаць-нуль-пяць на Кінгстан.

— Тут ніхто не дазнаецца, хто вы такі і куды вы едзеце, — запэўнілі яго мы. — А калі ведаеце дарогу, дык ціхенька адпраўляйцеся і кіруйце сабе ў Кінгстан.

— Ну, хлопцы, чорт яго ведае, — адказаў удзячны машыніст. — Мабыць, ваша праўда, і нейкі цягнік усё ж мусіць пайсці ў Кінгстан, і гэтым цягніком, напэўна, магу быць я... Тады яшчэ паўзалатоўкі, на добрую справу.

Гэтак мы паехалі ў Кінгстан праз Лондан з дапамогай “Паўднёва-заходняй кампаніі” Брытанскай чыгункі.

Пасля мы высветлілі, што цягнік, на якім мы адправіліся, быў паштовым да Эксэтэра, і дыспетчары згубілі процьму часу, шукаючы яго. Але той растаў, як цукару кіпні.

Наш човен чакаў нас у Кінгстане проста пад мостам. Тут мы спынілі цягнік. Выгрузілі ля моста ўвесь наш багаж і залезлі ў човен.

— Гатовыя? — крыкнуў лодачнік.

— Гатовыя! — адгукнуліся мы. З Гарысам на вёслах, са мной на стырне і з Манмарансі, абражаным і з недаверам у вачах, на карме. Мы адчалілі й паплылі па рацэ, якая на пару тыдняў мусіла зрабіцца нашым домам.